

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 105003/I/2017/3610293501

MOŽNOSTI A LIMITY RASTU IRÁNSKEJ
ISLAMSKEJ REPUBLIKY PO ZRUŠENÍ
ZAHRANIČNÝCH SANKCIÍ

Diplomová práca

2017

Bc. Boris Konček

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

MOŽNOSTI A LIMITY RASTU IRÁNSKEJ
ISLAMSKEJ REPUBLIKY PO ZRUŠENÍ
ZAHRANIČNÝCH SANKCIÍ

Diplomová práca

Študijný program: Hospodárska diplomacia
Študijný odbor: Medzinárodné ekonomické vzťahy
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných politických vzťahov
Vedúci záverečnej práce: doc. PhDr. Ľubomír Čech, CSc. mim. prof.

2017

Bc. Boris Konček

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum: 31. 3. 2017

.....

(Boris Konček)

Pod'akovanie

Chcel by som sa touto cestou poďakovať môjmu vedúcemu diplomovej práce, doc. PhDr. Ľubomírovi Čechovi, CSc. mim. prof. za vedenie, cenné rady, pripomienky, trpezlivosť a ochotný prístup počas tvorby práce. Zároveň ďakujem mojim rodinným príslušníkom za ich stálu podporu.

ABSTRAKT

KONČEK, Boris, *Možnosti a limity rastu Iránskej islamskej republiky po zrušení zahraničných sankcií*; Ekonomická univerzita v Bratislave; Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných politických vzťahov; Vedúci práce: Ľubomír Čech; Bratislava: FMV EU, 2017; 81s.

Cieľom tejto práce je pomenovať a načrtnúť možnosti rozvoja iránskej ekonomiky po zrušení medzinárodných sankcií. Práca je rozdelená do štyroch kapitol. Obsahuje pätnásť tabuliek. V prvej kapitole sa zameriava na historické súvislosti týkajúce sa iránskeho jadrového programu a sankciami a vymenúva tiež druhy sankcií. V druhej kapitole sú pomenované ciele a metódy použité pri písaní práce. V tretej kapitole sa okrem súčasných ekonomických ukazovateľov charakterizujú aj silné a slabé stránky iránskej ekonomiky, pozornosť je venovaná aj odvetviam s vysokým potenciálom rozvoja. Hodnotí tiež doterajšiu ekonomickú spoluprácu SR s Iránom a stručne sa venuje aj investovaniu v Iráne. Záverečná kapitola je venovaná zhodnoteniu postavenia Iránu v medzinárodných vzťahoch. Výsledkom riešenia danej problematiky je konštatovanie, že zrušenie sankcií sa síce premietlo do zlepšenia hospodárskych výsledkov Iránu aj postavenie Iránu v medzinárodných vzťahoch, ale zatiaľ nie v takom objeme, ako sa očakávalo.

Kľúčové slová: Irán, jadrový program, dohoda, sankcie, JCPOA

ABSTRACT

KONČEK, Boris, *Possibilities and limits to growth of the Islamic Republic of Iran after the lifting of international sanctions*; University of Economics in Bratislava; Faculty of International Relations; Department of International Political Relations; Thesis supervisor: Lubomír Čech; Bratislava: FIR EU, 2017; p. 81

The main objective of this final thesis is identifying and outlining the possibilities for the growth and for the development of the Iranian economy after lifting the international sanctions. The work is divided into four chapters. It consists of fifteen tables. The first chapter focuses on historical connections regarding Iranian nuclear program and enumerates the types of sanctions. In the second chapter, there are named the goals and methods, which were used in the diploma thesis. The third chapter deals besides current economy indicators also with the strengths and challenges of the Iranian economy. It deals also with present economic cooperation between the Slovak Republic and the Islamic Republic of Iran and briefly deals with investing in Iran. The final chapter is devoted to analysing the position of Iran in the international relations. The results of our observation is the finding, that lifting the sanctions have had positive impact on the Iranian economy and on the position of Iran in the international relations, but this impact is not so large as was expected.

Key words: Iran, nuclear program, deal, sanctions, JCPOA

Obsah

Úvod	11
1. Jadrový program Iránu a historické súvislosti	13
1.1 Stručné dejiny Iránu	13
1.2 Iránsky jadrový program počas vlády Mahmúda Ahmadínedžáda.....	14
1.3 Nástup Hasana Rúhaního	16
1.4 Sankcie OSN, USA a EÚ voči Iránu.....	17
1.5 Spoločný komplexný akčný plán (JCPOA)	22
2. Metodika, metódy skúmania a ciele práce	28
3. Možnosti iránskej ekonomiky po zrušení sankcií	30
3.1 Všeobecná charakteristika súčasnej iránskej ekonomiky	30
3.2 Ekonomické ukazovatele	33
3.3 Potrebné reformy pre Iránsku ekonomiku.....	38
3.4 Iránsky plán rozvoja (2016-2020).....	41
3.4.1. <i>Ropa a zemný plyn</i>	42
3.4.3. <i>Turizmus</i>	47
3.5 Silné stránky iránskej ekonomiky	47
3.5.1. <i>Letecký trh v Iráne</i>	50
3.6 Iránsko – slovenské obchodné vzťahy a možnosti ich rozvoja.....	53
4. Irán v súčasných medzinárodných vzťahoch	62
4.1 Vzťahy Irán - USA	62
4.2 Pozícia Iránu na Blízkom východe	65
4.3 Vzťahy Irán – Rusko	67
4.4 Vzťahy Irán – EÚ	69
Záver	72
Zoznam použitej literatúry	74

Zoznam použitých skratiek

AIPAC – American Israel Public Affairs Committee

a pod. – a podobne

atď. – a tak ďalej

BR OSN – Bezpečnostná rada Organizácie spojených národov

CBI – Iránska centrálna banka (Central Bank of Iran)

CIA – Central Intelligence Agency (Ústredná spravodajská služba)

CISADA - Komplexný akt iránskych sankcií, zodpovednosti a odpredaja (Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, and Divestment Act)

ESVČ – Európska služba pre vonkajšiu činnosť

EÚ – Európska Únia

GCC – Rada pre spoluprácu krajín v oblasti Perzského zálivu (Gulf Cooperation Council)

HDP – hrubý domáci produkt

IAC – Iran Airports Holding Company

IAEA – Medzinárodná agentúra pre atomovú energiu (International Atomic Energy Agency)

JCPOA – Spoločný komplexný akčný plán (Joint Comprehensive Plan of Action)

mil. – milión

mld. – miliarda

napr. - napríklad

NIOC – Iránska národná ropná spoločnosť (National Iranian Oil Company)

OPEC – Organizácia krajín vyvážajúcich ropu (Organisation of Petroleum Exporting Countries)

OSN – Organizácia spojených národov

PZI – priame zahraničné investície

SR – Slovenská republika

USA – Spojené štáty americké (United States of America)

USD – americký dolár

Zoznam tabuliek a grafov

Tabuľka 1: Zoznam rezolúcií BR OSN, ktoré definovali sankcie voči Iránu.....	19
Tabuľka 2: Časový rámec JCPOA	25
Tabuľka 3: Krajiny s najväčšími dokázanými zásobami plynu (2015).....	30
Tabuľka 4: Krajiny s najväčšími dokázanými zásobami ropy (2015)	31
Tabuľka 5: Podiel jednotlivých ekonomických odvetví na HDP.....	31
Tabuľka 6: Medziročný rast HDP v % (2012-2017).....	34
Tabuľka 7: Vývoj hodnoty Iránskeho rialu voči americkému doláru (august 2016 – január 2017)	34
Tabuľka 8: Miera inflácie (2012-2017).....	36
Tabuľka 9: Miera nezamestnanosti v % (2012-2017).....	37
Tabuľka 10: Denná ťažba ropy	44
Tabuľka 11: Ročný počet absolventov v odboroch inžinierskeho zamerania (2013).....	49
Tabuľka 12: Päť najväčších leteckých spoločností v Iráne (2015)	51
Tabuľka 13: Počet objednaných lietadiel Airbus (2016)	52
Tabuľka 14: Hodnota importovaného tovaru do SR z Iránu v rokoch 2011-2015	54
Tabuľka 15: Hodnota exportovaného tovaru zo SR do Iránu v rokoch 2011-2015.....	55

„Harkas ke bedándad va badándad ke bedándad asb-e cherad az gombád-e gardún bedžahánad. Harkas ke nedánad va bedánad ke nadánad langan charak-e-chiš be manzel beresánad. Harkas ke nadánad va nadánad ke nadánad dar džahl-e morakkab ábád od-dahr bemándad.“

„Každý, kto vie a vie, že vie, nechá preskočiť kone múdrosti cez nebeskú báň. Každý, kto nevie, ale vie, že nevie, môže tiež dosiahnuť svoj cieľ. Každý, kto nevie a nevie, že nevie, je navždy uväznený v dvojitej nevedomosti.“

prisudzované Náseroddínovi Túsímu (1201-1274)

Úvod

Staré perzské príslovie hovorí: „*Kuh be kuh nemi-rasad; âdam be âdam mi-rasad*“, čo v preklade znamená „Hra sa s horou nikdy nestretne, ale človek s človekom áno.“ Znamená to, že ľuďom je daná schopnosť zrealizovať aj na prvý pohľad nemožné veci.

Irán je krajina mnohých paradoxov, rozporov a výnimočnosti. Keď v marci 2009 americký prezident Barack Obama ponúkol vo svojom prejave iránskeму ľudu nový začiatok, nikto nemohol tušiť ani veriť v to, že o štyri roky budú spolu americký a iránsky prezident telefonovať, ba čo viac, americkí a iránski diplomati budú kráčať vedľa seba užívajúc si vzájomné rozhovory.

Udalosti uplynulých rokov aj v iránsko-amerických vzťahoch, môžeme pokojne označiť ako historické. Ani nie pred 15 rokmi pritom visela vojna s Iránom na vlásku. Vtedajší americký prezident George. W. Bush v roku 2002 vo svojej Správe o stave Únie označil Irán spolu s Irakom a s Kórejskou ľudovodemokratickou republikou za „*Os zla*“. Irán vyzeral byť ako ďalšou krajinou, kde bude medzinárodné spoločenstvo pod vedením USA iniciovať zmenu režimu. Spolupráca USA s Iránom v boji proti teroristickej organizácii Al-Kájda a proti Talibanu, ktorá v tichosti začala po útokoch na budovy Svetového obchodného centra v New Yorku bola zastavená, čo tiež viedlo k posilneniu militantných frakcií v Iráne a k obnoveniu radikalizmu proti USA. Odhalenie iránskeho vojenského jadrového programu v roku 2003 viedlo aj k radikalizácii zo strany niektorých amerických komentátorov, ktorý požadovali okamžitý zákrok proti nebezpečnému iránskeму režimu. Na druhej strane odborná verejnosť bola opatrnejšia a vyzývala k rokovaniam o jadrových zbraniach. Iránsky jadrový program ale paralyzoval pomalý a náročný proces znovuobnovenia islamskej republiky a tak sa Irán dostal do medzinárodnej izolácie.

Oznámenie 14. júla 2015 vo Viedni o tom, že bola dosiahnutá komplexná dohoda týkajúca sa iránskeho jadrového programu, dala nádej na nápravu pomerov v medzinárodných vzťahoch. Tento krok nie je významný len pre iránsku ekonomiku, ale má aj široké dopady na ekonomické, politické, kultúrne a sociálne dianie v regióne Blízkeho východu. Po viac ako desaťročie trvajúcich vzájomných obvineniach a premeškaných príležitostiach, Irán a šesť krajín, ktoré sa zúčastňovali rokovaní, dosiahli spoločný úspech

pri rokovaniach o riešení jadrovej otázky, ktoré schválila aj OSN. Toto bol významný úspech v čase, kedy sa zdalo, že diplomatická cesta nie vždy vedie k vyriešeniu kríz. Teraz, sa táto dohoda stala začiatkom procesu, ktorý bude trvať mesiace a roky, kým bude úplne naplnená. Bude chvíľu trvať, kým sa opäť obnoví vzájomná dôvera a znovuobnovia vzťahy. Chvíľu bude trvať, kým sa aj občania Iránu dočkajú výhod, ktoré vyplývajú zo zrušenia sankcií. Samozrejme len samotné zrušenie sankcií nie je dôvodom na zvýšenie hospodárskeho rastu, krajina stojí pred mnohými ďalšími ekonomickými rozhodnutiami, ale upustenie od jadrového programu v podobe, v akej ho poznáme dnes je veľmi pozitívnym signálom pre jeho obchodných partnerov.

Irán je obrovský trh, ktorý by v súčasnom svete, kedy vo vyspelom svete doznieva ekonomická kríza, vzťahy medzi USA a Ruskom sa zhoršujú a Európa čelí náporu utečencov z Ázie a Afriky, by sa mohol stať regionálnou mocnosťou a významným odbytkom pre západnú produkciu. Irán má na svojom území zásoby mnohých druhov nerastného bohatstva. Okrem ropy a zemného plynu, na ktorom stojí hospodárstvo krajiny, je Irán bohatý aj na uhlie, železnú rudu, soľ a drahé kamene. Priemysel je pozitívne ovplyvnený ťažbou a vývozom nerastných surovín. Prvotné nadšenie zo zrušenia medzinárodných sankcií už zdá sa opadlo a aj samotný Irán si uvedomil, že nebude také ľahké vrátiť sa na medzinárodné trhy a získať investície do zanedbaných sektorov a infraštruktúry ale aj napriek tomu je tu jedinečná príležitosť prinavrátiť zašlú slávu obchodníkov späť do priestoru medzi Perzským zálivom a Kaspickým morom.

„Hra sa s horou nikdy nestretne, ale človek s človekom áno.“ V záujme toho, aby táto historická dohoda nevyšla navnivoč, bude dôležité, aby všetky zainteresované strany dodržali svoje slovo a ukázali silnú vôľu plniť si svoje záväzky dlhodobo, a urobili všetko pre udržateľné mierové spolužitie. Len tak bude možné dosiahnuť úspech, na ktorý možno bude potrebné trochu počkať, ale konečný výsledok bude stáť za to.

1. Jadrový program Iránu a historické súvislosti

1.1 Stručné dejiny Iránu

Irán, krajina s bohatou históriou, je tiež domovom jednej z najstarších civilizácií na svete. Jej politický a intelektuálny vplyv ovládol región, ktorý poznáme pod názvom Blízky východ. Od čias proroka Zarathustru, cez mocné a rozľahlé perzské ríše, revolúciu v roku 1979 až do súčasnosti, vplyv Iránu na udalosti v regióne je značný. V tejto podkapitole sa zameriame hlavne na vládu Mahmúda Ahmadínadžáda a jeho nástupcu Hasana Rúhaního, ktorých vlády mali podstatný, ale rozdielny vplyv na iránsky jadrový program a jeho vnímanie zo strany medzinárodného spoločenstva.

Modernú históriu Iránu, vtedy ešte Perzie, začal písať Reza Pahlaví, kozácky dôstojník, ktorý viedol úspešný puč proti vláde Kadžárovskej dynastie a sám seba menoval v roku 1925 za prvého šacha Pahlavíjskej dynastie. Za jeho vlády sa začalo budovanie modernej krajiny, začala sa budovať infraštruktúra, modernizovalo sa vzdelávanie, vybudovala sa železnica a zlepšila sa zdravotná starostlivosť. V roku 1935 premenoval Perziu na Irán.¹ Dodajme, že dodnes názov štátu Irán vyvoláva predovšetkým medzi cudzincami skôr negatívnu emóciu, zatiaľ čo pôvodný názov Perzia má pre mnoho ľudí, hlavne Európanov omnoho priaznivejšiu konotáciu.

V roku 1941 donútili vojenskou intervenciou Veľká Británia a ZSSR v Iráne abdikovať šacha Rezu Pahlavího a prepustiť miesto svojmu synovi Mohammedovi. Dôvodom boli priateľské vzťahy šacha s nacistickým Nemeckom a export iránskej ropy krajinám Osy. Hneď na začiatku svojej vlády čelil Mohammed Reza Pahlaví silnému politickému súperovi, a to nacionalistickému premiérovi Mohammedovi Mossadeqovi, ktorý sa pokúšal znárodniť ropný priemysel, ktorý v tom čase kontrolovali britské spoločnosti. Šach bol dokonca v roku 1953 donútený opustiť Irán, ale za pomoci CIA a MI6, ktoré so šachom pripravili puč proti Mossadeqovi sa do Iránu v tom istom roku vrátil a prevzal moc späť. Šach Mohammed Reza Pahlaví v tomto období rovnako prezentoval zámer rozvíjať za pomoci západných krajín iránsky jadrový program. Bolo vybudované Teheránske centrum pre jadrový výskum, kde bol inštalovaný reaktor americkej produkcie.² V roku 1963 vyhlasuje šach tzv. „Bielu

¹ Axworthy, M.: Dějiny Iránu. 2008. s 167

² BRUNO, G. *Iran's Nuclear Program*. In: Council of Foreign Relations [online]. 2010. [Citované: 9. 12. 2016]. Dostupné na internete: < <http://www.cfr.org/iran/irans-nuclear-program/p16811.>>

revolúciu“ – reformný program zahŕňajúci pozemkovú reformu, privatizáciu tovární, zavedenie volebného práva pre ženy, boj s negramotnosťou a mnohé ďalšie opatrenia.³ Táto „revolúcia“ však v konečnom dôsledku nepriniesla pozitívne výsledky, proti politike šacha viackrát vystúpil jeho najväčší kritik ajatolláh Rúholláh Chomejní a vo väčšine veľkých miest prepukli veľké nepokoje, ktorých potlačenie si vyžiadalo stovky mŕtvych. Šach vyhlásil v krajine výnimočný stav. Nespokojnosť s politikou šacha, aj napriek stále rastúcim príjmom z ropy v dôsledku ropného šoku v roku 1973, vyvrcholila v roku 1979 Iránskou revolúciou, ktorá zvrhla šacha Mohammeda Rezu Pahlavího, čo znamenalo zánik monarchie po 2500 rokoch. Bola vyhlásená Iránska islamská republika, s čím v referende súhlasilo približne 98,2% obyvateľov.⁴ Po prijatí novej ústavy sa duchovným vodcom, človekom s najväčším vplyvom (valí-e-faíh), v krajine stal Rúholláh Chomejní. Duchovný vodca predstavuje v Iráne najvyššiu autoritu, vytyčuje a dohliada na plnenie obecných opatrení a politik (vrátane zahraničnej), je vrchným veliteľom armády, vyhlasuje vojnu a mobilizáciu, menuje hlavu súdnej moci, štátnych médií, veliteľa revolučných gárd, najvyššieho veliteľa ozbrojených síl a posudzuje tiež vhodnosť kandidáta na prezidenta. Iránska opozícia bola brutálne potlačená, zaviedla sa cenzúra a nastavil sa nenávistný kurz voči USA a krajinám západu. Od svojho založenia islamská republika vyhlasovala, že musí bojovať proti vonkajším nepriateľom, čím si zabezpečovala podporu nacionalisticky cítiaceho obyvateľstva.

1.2 Iránsky jadrový program počas vlády Mahmúda Ahmadínedžáda

Zlomovým obdobím pre Irán v oblasti jadrového programu bol prelom tisícročí, kedy najskôr prezidenti Alí Akbar Hášemi Rasfandžání (1989 - 1997), Sajjed Mohammed Chátamí (1997 – 2005) a predovšetkým po nich Mahmúd Ahmadínedžád kládli veľký dôraz na rozvoj jadrovej infraštruktúry, čo na seba stiahlo pozornosť *Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu* (IAEA). Chátamí chcel vybudovať v Iráne jadrovú elektrárňu v súlade so Zmluvou o nešírení jadrových zbraní. Impulzom k takémuto konaniu bolo aj objavenie ložísk uránu na iránskom území. Väčšina krajín západného sveta podozrievala Irán zo snahy o vytvorenie jadrovej zbrane, čo by znamenalo, že Irán nedodržiava záväzky, ktoré mu vyplývajú z Dohovoru o nešírení jadrových zbraní. Irán dementoval akékoľvek snahy

³ Daniel, E.: The History of Iran. 2012. s 178

⁴ Axworthy, M.: Dějiny Íránu. 2008. s 251

o vývoj jadrovej zbrane a trval na tom, že jadrový program využíva výhradne na mierové účely. Civilné využitie jadra je pre Irán dôležité, pokiaľ chce znižovať domácu spotrebu ropy, ktorá je jedna z najvyšších v regióne Blízkeho východu a nahradiť túto spotrebu alternatívnejšími zdrojmi energie. V roku 2002 však niekoľko iránskych disidentov z *Národnej rady iránskeho odporu* informovala svet o existencii zariadení na obohacovanie uránu v Araku a v Natanze, ktoré boli dovtedy dôkladne utajované a ich činnosť nebola nahlásená IAEA.⁵ Prirodzene vyvstala otázka, či Irán nedisponuje aj ďalšími podobnými, utajovanými zariadeniami. Zistenie skutočného stavu jadrových zariadení v Iráne mali zabezpečiť početné návštevy a inšpekcie zo strany IAEA, ktoré od roku 2003 viedol generálny riaditeľ agentúry Mohammed El Baradej a počas ktorých sa podarilo potvrdiť existenciu týchto zariadení v Araku a v Natanze a tiež sa podarilo zaistiť dôkazy o programe obohacovania uránu.⁶ Od roku 2003 bol Irán pravidelne pod drobnohľadom IAEA, ktorá ho vo svojich správach obviňovala z nedodržovania záväzkov, ktoré mu vyplývajú zo Zmluvy o nešírení jadrových zbraní z roku 1968, ktorých bol Irán jeden z prvých signatárov a z tzv. Zárukových dohôd z roku 1974, ktoré síce Irán v roku 2003 prijal, dodnes ich však neratifikoval a neimplementoval. Po tom, čo sa Ahmadínedžád v roku 2005 ujal moci, stal sa popredným predstaviteľom konzervatívco, ktorí získavali v strane čoraz väčšiu podporu. Vo svojom politickom programe proklamoval návrat k hodnotám revolúcie z roku 1979, ktoré šíril Ajatolláh Rúholláh Chomejní. Predovšetkým sa snažil realizovať politiku sociálnej spravodlivosti, ktorá mala za úlohu distribuovať zisky z predaja ropy a zemného plynu medzi všetkých obyvateľov. Konzervatívci považovali jadrový program za jednu z najdôležitejších výhod pre krajinu, ktorá chce byť silná aj na medzinárodnom poli a podporovali vládu v znovuobnovení jadrového programu a iránsky jadrový program začali zneužívať pre politické účely. Irán dlhodobo porušoval svoje záväzky voči medzinárodným dohovorom a nespolupracoval s odbornými tímami IAEA. Ahmadínedžád obnovil jadrové aktivity v Isfaháne a vyhlasoval, že Irán je pripravený šíriť skúsenosti z obohacovania uránu aj v ďalších krajinách moslimského sveta.⁷ Medzi Iránom a IAEA došlo k niekoľkým sporom ohľadne prístupu odborníkov do jadrových zariadení, rokovania s IAEA boli niekoľkokrát prerušené a obnovené. Tieto nepokoje dosiahli vrchol v roku 2006, kedy Rada

⁵ SQUASSONI, Sharon. Iran's Nuclear Program: Recent Developments. In: Congressional Research Service. Report for Congress [online]. 2006 [Citované 10. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<https://www.fas.org/sgp/crs/nuke/RS21592.pdf>. >

⁶ Iran's Nuclear Program. [online]. 2015 [Citované 10. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<http://iranprimer.usip.org/resource/irans-nuclear-program>.>

⁷ Ahmadinejad Claims Progress In Iranian Nuclear Program. [online]. 2009 [Citované 10. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/04/09/AR2009040904220.html>.>

guvernérov IAEA rozhodla, že generálny riaditeľ IAEA bude predkladať všetky správy, ktoré sa týkajú jadrového programu Iránu, priamo BR OSN. V roku 2006 prezident Ahmadínedžád vyhlásil, že Irán vyprodukoval obohatený urán a rokovania s Iránom opäť stroskotali na pretrvávajúcom nesúhlase iránskej vlády upustiť zo svojho jadrového programu výmenou za zrušenie niektorých reštriktívnych opatrení. Spolupráca s IAEA bola naďalej komplikovaná, ohlásené kontroly zo strany IAEA sa minuli účinkom, pretože pred týmito kontrolami boli v jadrových zariadeniach vykonané úpravy, alebo došlo k pozdržaniu odborníkov pred vstupom do týchto zariadení. Od roku 2006 do roku 2009 boli na Irán uvalené tri sankčné rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN, týkajúce sa nešírenia jadrových zbraní. V nadväznosti na OSN, pristúpili k sankciám aj USA a Európska únia. Iránska vláda aj napriek sankčnému režimu naďalej pokračovala vo svojom jadrovom programe. V roku 2009, po prezidentských voľbách, v ktorých opäť uspel Mahmúd Ahmadínedžád na scénu dejín prichádza „Zelená revolúcia“.⁸ Na čelo protestov proti výsledkom volieb, ktoré boli údajne zmanipulované, sa postavili neúspešní prezidentskí kandidáti – Mír-Hosejn Músaví a Mehdí Karúbí. V roku 2009 bolo odhalené ďalšie zariadenie na obohacovanie uránu vo Fordowe. Následne v rokoch 2009 až 2011 došlo k zintenzívneniu sankcií hlavne zo strany USA, k týmto sa pridali aj reštriktívne opatrenia zo strany EÚ. Uvalenie týchto sankcií považovala iránska vláda za pokus o zvrhnutie režimu v krajine, čo viedlo k ešte intenzívnejšiemu rozvoju jadrového programu a Irán sa priblížil k vytvoreniu vlastnej jadrovej zbrane. Sankcie, ktoré boli prijaté vo vzťahu k vývozu iránskej ropy a finančnému sektoru viedli k zmenám charakteristiky hospodárstva v krajine a tiež sa stali páčivou vnútropolitickou otázkou pred prezidentskými voľbami v roku 2013.

1.3 Nástup Hasana Rúhaního

Novým iránskym prezidentom sa v roku 2013 stáva bývalý diplomat a člen iránskej Rady expertov Hasan Rúhaní, ktorý sám seba považoval za človeka odporu a zmeny. Kampaň viedol silným reformistickým štýlom. Veľmi nerád používal termíny ako „konzervatívce“ alebo „reformista“, nazýval sa „modernistom“. Predstavoval „zlatú strednú cestu pre Irán“, ktorý bol v rámci svetovej ekonomiky v úzadí po ôsmich rokoch Ahmadínedžádovej vlády. Rúhaní sľúbil vyviesť krajinu z medzinárodnej izolácie, ktorú spôsobil jeho môžeme

⁸ The green movement. [online]. 2010. [Citované 11. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<http://iranprimer.usip.org/resource/green-movement>.>

povedať až extrémistický predchodca. Jeho hlavnou úlohou bolo a je reštartovať ekonomiku, získať si dôveru verejnosti a otvoriť sa svetu. Toto sa Rúhanímu zatiaľ darí, aj s pomocou duchovného vodcu, Ajatolláha Alího Chameneího, ktorý síce váhal ale nakoniec podporil dohodu, ktorá by bez jeho súhlasu v žiadnom prípade nemohla byť podpísaná.⁹ Počas rokovaní však vytrvalo vyjadroval podporu vyjednávačom, ktorí rokovali o konečnej podobe dohody. Krajina má teraz nádej vymaniť sa spod medzinárodnej izolácie a reformovať pomery v Iráne, týkajúce sa každodenného života – nezamestnanosť, sociálne problémy a politická cenzúra. Medzi najdôležitejšie ciele Rúhaního vlády tiež patrí zbavenie sa závislosti na rope a zemnom plyne, modernizácia zastaralého a energeticky náročného priemyslu, pokračovanie privatizácie neefektívnych štátnych podnikov a ozdravenie bankového sektora.

Uzavretie dohody s Iránom o využívaní jadra s krajinou tzv. skupiny P5+1 (USA, Čína, Rusko, Veľká Británia, Francúzsko a Nemecko v roku 2015 znamenalo začiatok novej éry vo vzťahoch Iránu so západným svetom. Pomenovali sa výzvy, ktorým región Blízkeho východu čelí – nestabilita Iraku, Afganistanu, vojna v Sýrii, utečenecká kríza. Irán bude dôležitým hráčom pri riešení všetkých týchto otázok. Spoločný akčný plán je najvýznamnejším počínom vlády Rúhaního v medzinárodnom aspekte a preto sa mu budeme podrobnejšie venovať v ďalšej časti tejto práce.

1.4 Sankcie OSN, USA a EÚ voči Iránu

Sankcie sú definované ako opatrenia prijaté za účelom prinútiť subjekt dodržiavať určité dohody alebo pravidlá správania, prípadne ovplyvniť subjekt natoľko, aby sa správal podľa našich predstáv. Ekonomické sankcie sú teda opatrenia ekonomického charakteru (napr. embargo, kvóta, atď.) prijaté väčšinou štátom, ktoré majú za úlohu prinútiť iný štát, organizáciu alebo spoločnosť k určitému správaniu.¹⁰ Ekonomické sankcie definuje aj Charta OSN v kapitole VI, čl. 41: „*Aby Bezpečnostná rada dodala svojim uzneseniam účinnosť, môže rozhodnúť, aké opatrenia bez použitia ozbrojenej sily sa majú urobiť a môže vyzvať členov Organizácie Spojených národov, aby takéto opatrenia vykonali. Tieto*

⁹ Iran's supreme leader gives tentative approval to nuclear deal. [online]. 2015 [Citované 11. 12. 2015]. Dostupné na internete: <<https://www.theguardian.com/world/2015/oct/21/iran-supreme-leader-tentative-approval-nuclear-deal>>

¹⁰ KONČEK, B. Možnosti a limity rastu Iránskej islamskej republiky po zrušení sankcií. 2016. Práca ŠVOČ. Bratislava. Ekonomická univerzita.

opatrenia môžu zahrňovať úplné alebo čiastočné prerušenie hospodárskych stykov, železničných, námorných, leteckých, poštových, telegrafných, rádiových alebo iných spojov, ako aj prerušenie diplomatických stykov.¹¹ Za ekonomickú sankciu môžeme považovať akékoľvek prerušenie obchodných stykov za účelom dosiahnutia cieľov v zahraničnej a bezpečnostnej politike a donútiť tak konkrétny subjekt medzinárodnému práva k požadovanému správaniu bez použitia vojenskej sily.

Môžeme ich rozdeliť na:¹²

- **Komplexné** – obmedzujú obchodnú výmenu s dopadom na celú krajinu a všetkých obyvateľov.
- **Cielené** – obmedzujú obchodnú výmenu medzi určitými obchodnými skupinami, spoločnosťami alebo jednotlivcami.

Druhú skupinu sankcií môžeme nazvať aj *tzv. smart sanctions*, sú presne mierené a majú za úlohu ušetriť ostatné obyvateľstvo, ktoré často najviac trpí na medzinárodnú izoláciu krajiny, čím sa radikálne zhoršuje ich životná úroveň od sankcií a zamerať sa na úzku skupinu ľudí, najčastejšie vládných predstaviteľov, najvýznamnejšie osobnosti krajiny alebo osoby, ktoré podporujú konanie v rozpore s medzinárodným právom.¹³ Takéto sankcie sú napr. zákazy cestovania, zmrazenie aktív, zbraňové embargá, obchodné obmedzenia. Tieto druhy sankcií sa môžu medzi sebou líšiť svojou účinnosťou na jednotlivých aktéroch a sankčné režimy môžu byť prispôbované zámerom a cieľom, ktoré majú splniť. Môžeme povedať že ekonomické sankcie sú spôsobom, ako riešiť vážne medzinárodné konflikty a napätia, ako napríklad v našej práci spor s Iránom ohľadne charakteru obohacovania uránu v jeho jadrových zariadeniach. Sankcie na Irán mali však aj niekoľko pozitív pre iránsku ekonomiku – diverzifikáciu ekonomiky, rast exportov neropných produktov alebo rozvoj domáceho spracovania ropy na výrobu tovarov na ktoré sa sankcie nevzťahovali.

Sankcie voči Iránu zo strany OSN

Od momentu kedy IAEA oznámila, že v Iráne sa nachádzajú tajné jadrové zariadenia, Bezpečnostná rada OSN začala postupne budovať medzinárodný sankčný režim záväzný pre všetky členské štáty. Prvé sankcie boli uvalené v roku 2005, v roku 2006

¹¹ OSN: Charta Spojených národov. 1945. Kapitola VI, čl. 41

¹² Vlastné spracovanie autora na základe viacerých internetových zdrojov.

¹³ Use smart sanctions, not diplomatic isolation, to promote human rights in Iran. [online]. 2012 [Citované 11. 12. 2017]. Dostupné na internete: <<http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/20121126IPR56462/use-smart-sanctions-not-diplomatic-isolation-to-promote-human-rights-in-iran>>

Bezpečnostná rada jednomyseľne schválila opatrenia, ktoré zahŕňali embargo na materiál a technológie používané pri výrobe a obohacovaní uránu a na materiál na vývoj a výrobu balistických striel. Následné rezolúcie v rokoch 2007 a 2008 zablokovali finančnú pomoc (s výnimkou humanitárnej). Rezolúcia z roku 2010, ešte viac sprísnila medzinárodný sankčný režim. Mal veľa spoločných znakov so sankčným režimom USA, týkal sa ziskov z predaja iránskej ropy, bankového, finančného sektora, Iránskej centrálnej banky a ďalších inštitúcií a aspektov, ktoré spochybňovali mierový charakter iránskeho jadrového programu. Nasledujúca tabuľka zobrazuje zoznam rezolúcií BR OSN týkajúcich sa iránskeho jadrového programu, obsah sankcií, ktoré vyplývali z rezolúcií sa stále viac a viac sprísňoval, rovnako tak aj sektory ekonomiky a obchodu ako aj zoznam ľudí na sankčnom zozname sa čoraz viac rozširovali.

Tabuľka 1: Zoznam rezolúcií BR OSN, ktoré definovali sankcie voči Iránu

Rezolúcia BR OSN	Rok	Obsah
1696	2006	Požiadavka na zastavenie kontroverzných jadrových činností
1737	2006	Sankcie vo finančnej oblasti a cestovné obmedzenia
1747	2007	Rozšírenie sankcií, zbrojné embargo
1803	2008	Sprísnenie sankcií v bankovom sektore
1929	2010	Sankcie v oblasti zbrojárstva a prepravy

Prameň: Vlastné spracovanie na základe viacerých internetových zdrojov.

Sankcie voči Iránu zo strany USA¹⁴

Sankcie USA voči Iránu pokrývajú celú škálu oblastí týkajúcich sa vnútorných aj vonkajších záležitostí, počnúc obchodom so zbraňami, cez porušovanie ľudských práv až po terorizmus a jeho podporovanie štátnymi predstaviteľmi. Zameriavajú sa na konkrétne sektory a na konkrétnych jednotlivcov, nielen Iránčanov ale aj iných štátnych príslušníkov, ktorí spolupracujú s osobami a spoločnosťami, na ktoré sú uvalené sankcie. Sankcie zo strany Spojených štátov amerických sú najkonkrétnejšie a najväčšie, čo sa týka rozsahu, preto si niektoré oblasti na ktoré sú namierené sankcie bližšie zanalyzujeme.

- **Finančnictvo** – sankcie vydané Ministerstvom financií USA boli zamerané na zamedzenie Iránu k prístupu na medzinárodný finančný trh. Podľa komplexného aktu

¹⁴ Spracované podľa:
International Sanctions on Iran. [online]. 2015 [Citované 12. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<http://www.cfr.org/iran/international-sanctions-iran/p20258.>>

iránskych sankcií, zodpovednosti a odpredaja (Comprehensive Iran Sanctions, Accountability and Divestment Act (CISADA)) z roku 2010 boli vyňaté z obchodu s USA všetky subjekty, ktoré vykonávali finančné transakcie v dolároch s iránskou armádou. v roku 2011 došlo k obmedzeniu prístupu iránskych bánk k americkým dolárom a boli uvalené sankcie za finančné transakcie s Iránskou centrálnou bankou.

- **Ropa** – zisky z predaja ropy predstavovali v roku 2012 približne polovicu príjmov do štátneho rozpočtu Iránu a takmer polovicu HDP krajiny. Sankcie boli namierené proti spoločnostiam, investujúcim do energetického sektora, vrátane ropného a podieľali sa na exporte ropy z krajiny. Tieto sankcie v kombinácii s vyššie uvedenými vo finančnom sektore napáchali v iránskom hospodárstve masívne škody, keďže Irán je závislý na exporte ropy.
- **Obchod** - USA mali embargo na obchod s Iránom zavedené do roku 1995, od roku 2010 bol úplne zakázaný import z Iránu do USA. Firmy, ktoré chceli s Iránom obchodovať museli požiadať o zvláštnu licenciu.
- **Zmrazenie aktív, cestovné obmedzenia** – osoby, ktoré boli uvedené na sankčnom zozname mali zákaz cestovať do USA. Pri osobách podozrivých z podpory terorizmu a jadrového programu boli zmrazené ich peňažné prostriedky v zahraničí.
- **Zbrojárstvo** - zákaz sa vzťahoval na subjekty, ktoré poskytujú chemické, biologické, jadrové a iné konvenčné zbrane Iránu.

Sankcie voči Iránu zo strany EÚ:

Sankcie EÚ mali za cieľ presvedčiť Irán aby sa prispôbil svojim medzinárodným záväzkom a aby obmedzil vývoj citlivých technológií využívaných na podporu jadrového a raketového výskumu. Obmedzenia obchodu s Iránom sú regulované nariadeniami Rady Európskej Únie č.423/2007, č.618/2007 a č.1110/2008, ktoré ustanovili zoznam produktov ktorých export do Iránu je zakázaný. V júli 2010, na základe deklarácie Rady EÚ o Iráne, Európska Únia prijala ďalšie rozhodnutie ktoré zaviedlo dodatočné sankcie voči Iránu. Neskôr bolo prijaté aj rozhodnutie o spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike a regulačný rámec Európskej komisie.¹⁵

¹⁵ Reštriktívne opatrenia EÚ voči Iránu. [online]. [Citované 13. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<http://www.consilium.europa.eu/sk/policies/sanctions/iran/>>

Európska únia prijala vo vzťahu k Iránu takmer rovnako prísny sankčný režim ako Spojené štáty americké. Pristúpila k zmrazeniu účtov osôb zapojených do iránskeho jadrového programu a tiež k zákazu obchodu s materiálom dvojakého použitia. Sankcie uvalené na Irán v roku 2010 oslabili bankový sektor v Iráne a tiež najvýznamnejšie odvetvia hospodárstva v krajine. Cieľom bolo izolovať Irán a znížiť jeho príjmy z ropy, čo by ho malo donútiť rokovať o zastavení jadrového programu. V roku 2012 v ďalšom kole sankcií bolo zavedené ropné embargo na iránsku ropu. Európska únia bola v tom čase najväčším importérom iránskej ropy v objeme približne 600 000 barelov denne.¹⁶ Sankcie týkajúce sa jadrového programu ránu boli v roku 2016 zrušené, naďalej zostávajú v platnosti podobne ako v USA sankcie, ktoré EÚ prijala od roku 2011 ako aj reštriktívne opatrenia súvisiace s porušovaním ľudských práv vrátane zmrazenia aktív a zákazu vydávania víz osobám a subjektom zodpovedným za závažné porušovanie ľudských práv, zákazu vývozu vybavenia, ktoré by sa mohlo použiť na vnútorné represie, a zariadenia na sledovanie telekomunikácií, do Iránu Tieto opatrenia sa pravidelne aktualizujú a zostanú v platnosti. V rámci poslednej aktualizácie z 11. apríla 2016 boli predĺžené do 13. apríla 2017.

Sankcie vzťahujúce sa na import do EÚ:¹⁷

- Zbrane a podobné materiály vrátane munície, vojenských vozidiel a náhradných dielov pre zbrane a podobné vybavenie. Zákaz sa nevzťahuje na nevojnové vozidlá ktoré boli vybavené protibalistickou technikou a ktoré slúžia na ochranu a prevoz obyvateľov EÚ nachádzajúcich sa v Iráne.
- Materiály a technológie súvisiace s obohacovaním uránu alebo s výrobou nukleárnych zbraní. To zahŕňa rôzne chemikálie, elektroniku, navigačnú a leteckú techniku a pod.
- Ropa, petrochemické produkty a zemný plyn. Zákaz zahŕňa aj akékoľvek financovanie, ručenie alebo poistenie takéhoto importu.
- Technológie a materiály dvojitého využitia, ktoré môžu byť využívané pre civilné ale aj vojenské účely. Zákaz zahŕňa telekomunikačné systémy a vybavenie, informačné systémy a vybavenie, ale aj nízko obohatený urán.

¹⁶ EU Squeezes Iran With New Oil Sanctions. 2012. [online]. [Citované 13. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<http://www.npr.org/2012/01/23/145654725/eu-squeezes-iran-with-new-oil-sanctions.>>

¹⁷ Spracované podľa:

Reštriktívne opatrenia EÚ voči Iránu. [online]. [Citované 13. 12. 2016]. Dostupné na internete: <[http://www.consilium.europa.eu/sk/policies/sanctions/iran/.](http://www.consilium.europa.eu/sk/policies/sanctions/iran/)>

Sankcie týkajúce sa exportu z EÚ:¹⁸

- Zbrane a podobné materiály
- Materiály a technológie súvisiace s obohacovaním uránu alebo s výrobou nukleárných zbraní
- Technológie a materiály dvojitého využitia
- Materiály súvisiace s iránskym nukleárnym, vojenským a raketovým programom alebo priemyslom: grafit, prvotné alebo polospracované materiály ako sú hliník alebo oceľ, softvér používaný v priemyselnej výrobe.
- Plavidlá a iné dopravné prostriedky určené na prepravu alebo uskladnenie ropy a iných petrochemických produktov.
- Vybavenie a technológie využívané v ropnom, plynovom alebo petrochemickom priemysle, ťažbe a spracovaní týchto surovín. Toto obmedzenie zahŕňa napríklad vybavenie umožňujúce geografický prieskum, vrtné systavy a vybavenie pre ne, vybavenie na prepravu a uskladnenie plynu alebo ropy.
- Vybavenie určené na stavbu alebo údržbu lodí, ale aj vybavenie umožňujúce námornú

Rovnako ako v prípade sankcií zo strany USA aj Európska únia si ponechala možnosť obnovenia sankcií, v prípade závažného neplnenia záväzkov vyplývajúcich z JCPOA, tým pádom by došlo k znovuobnoveniu sankčného režimu, ktorý bol pozastavený alebo zrušený dohodou JCPOA.¹⁹

1.5 Spoločný komplexný akčný plán (JCPOA)

Dvanásť rokov trvajúce snahy o mierové a diplomatické riešenie iránskej jadrovej krízy vyvrcholilo 14. júla 2015, kedy krajiny tzv. skupiny P5+1 (krajiny Bezpečnostnej rady OSN + Nemecko) alebo označované tiež ako krajiny „E3/EU + 3“ (Francúzsko, Veľká Británia, Nemecko a EÚ + USA, Rusko a Čína), dospeli k dohode s Iránom ohľadne jeho jadrového

¹⁸ Spracované podľa:

Reštriktívne opatrenia EÚ voči Iránu. [online]. [Citované 10. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<http://www.consilium.europa.eu/sk/policies/sanctions/iran/>>

¹⁹ European External Action Service. *Information Note on the EU sanctions to be lifted under the Joint Comprehensive Plan of Action*. 2016. [online]. [Citované 12. 12. 2016]. Dostupné na internete: <http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/iran_implementation/information_note_eu_sanctions_jcpoa_en.pdf>

programu.²⁰ Dohoda má názov *Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA)*, čiže *Spoločný komplexný akčný plán* a je prelomovou dohodou, ktorá zaväzuje Irán utlmiť jeho jadrový program a zmeniť jeho charakter na civilný, výmenou za čo budú sankcie, týkajúce sa tohto jadrového programu ktoré boli na krajinu uvalené, zrušené. JCPOA môžeme preto považovať za historický míľnik vo vzťahu Iránu ku zvyšku sveta, predovšetkým krajinám západu.

Rokovania sa začali už v roku 2003, kedy sa Veľká Británia, Francúzsko a Nemecko rozhodli nájsť mierovú cestu k vyriešeniu iránskej jadrovej krízy, predovšetkým sa snažili vyhnúť prípadnej eskalácii vojenského napätia v už aj tak dosť konfliktami zmietanom regióne Blízkeho východu. V tom istom roku sa k snahe týchto krajín pridáva Vysoký predstaviteľ EU pre Spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku, Javier Solana. Výsledkom viacerých rokovaní bolo podpísanie *Teheránskej deklarácie a Parížskej dohody* v roku 2004.²¹ Irán sa na dôvažok zaviazal v najbližších dvoch rokoch k spolupráci a k odhaľovaniu svojho jadrového programu, pozastaviť obohacovanie uránu a prijať dodatok, ktorý by umožnil IAEA vykonať v zariadeniach jadrového charakteru dôslednú prehliadku. Dojem z napredovania rokovaní a so spolupráce narušilo zvolenie Mahmúda Ahmadínedžáda do funkcie prezidenta v roku 2005, Irán znovu začal obohacovať urán, čo viedlo k ukončeniu rozhovorov s Veľkou Britániou, Francúzskom a Nemeckom a donútilo Bezpečnostnú radu OSN zapojiť sa do rozhovorov s Iránom. Od roku 2006 mali rokovania formát P5+1 a bola zavedená tzv. dvojcestná stratégia, čiže kombinácia nevojenských hrozieb a mierových rokovaní. Rokovania o spoločnom pláne medzi týmito stranami pokročili hlavne medzi rokmi 2011 a 2013. So zvolením reformistu Hasana Rúhaního do kresla prezidenta Iránu svitla nádej konečne dosiahnuť dohodu. Trvalo 5 mesiacov od jeho zvolenia, kedy bola s krajinami P5+1 podpísaná prvá dohoda od roku 2004. Dočasný spoločný akčný plán, podpísaný v Ženeve v roku 2013 zaviazal Irán k utlmeniu aktivity v jeho jadrových zariadeniach, výmenou za čo boli niektoré sankcie zrušené alebo zmiernené. Tento dočasný spoločný akčný plán sa stal rámcovým dokumentom na nasledujúce obdobie, kedy veľmi intenzívne pokračovali rokovania smerom ku konečnej dohode s Iránom. Dočasný spoločný akčný plán bol v roku 2014 dvakrát rozšírený a doplnený, až kým nebol dohodnutý finálny *Spoločný komplexný akčný plán* v júli 2015.

²⁰ Explainer: The Iran nuclear deal. 2015. [online]. [Citované 14. 12. 2016]. Dostupné na internete: <http://www.ecfr.eu/article/iran_explainer3070.>

²¹ The Challenges to the NPT from Iran – and how to Cope with them in a Peace- and Security-compatible Way. 2006. [online]. [Citované 14. 12. 2016]. Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/hearings/20060914/sede/kubbig_en.pdf.>

Spoločný akčný plán je detailná dohoda pozostávajúca zo 109 strán, 5 príloh a vymedzuje záväzky tak Iránu ako aj krajín P5+1 na nasledujúce desaťročie. Dohoda obmedzuje iránsky jadrový program spôsobom, že bráni Iránu dostať sa akýmkoľvek spôsobom k materiálom a technológiám potrebným pre skonštruovanie jadrovej bomby. JCPOA však neruší napríklad bilaterálne sankcie USA uvalené na Irán kvôli porušovaniu ľudských práv a podpore terorizmu nielen v Iráne, ale napríklad aj aktívnou podporou teroristických skupín v iných moslimských krajinách.²²

JCPOA obsahuje všeobecnú časť, ktorá sa venuje hlavnému obsahu dohody: preambulu a všeobecné ustanovenia, sankcie týkajúce sa jadrových otázok, plán vykonávania a mechanizmus riešenia sporov, ako aj päť príloh.²³ V súvislosti s touto informačnou poznámkou má zásadný význam príloha II (sankcie) a príloha V (plán vykonávania). V prílohe II sa presne stanovuje, ktoré sankcie sa zrušia, a v prílohe V sa uvádza harmonogram vykonávania JCPOA, i to, na základe akej udalosti/v ktorom časovom okamihu sa sankcie zrušia. Príloha IV sa venuje úlohe spoločnej komisie, ktorá sa zriadila s cieľom monitorovať vykonávanie JCPOA a vykonávať funkcie stanovené v JCPOA. Spoločná komisia sa tiež bude zaoberať otázkami, ktoré vznikajú v súvislosti s vykonávaním JCPOA. Na základe prílohy IV sa zriadili pracovná skupina pre obstarávanie a pracovná skupina pre vykonanie zrušenia sankcií. Ako koordinátor spoločnej komisie a obidvoch pracovných skupín pôsobí vysoký predstaviteľ. Zásadnú a nezávislú úlohu zohráva Medzinárodná agentúra pre atómovú energiu (IAEA), od ktorej sa požaduje, aby monitorovala a overovala vykonávanie dobrovoľných opatrení týkajúcich sa jadrovej oblasti, ktoré sú špecifikované v JCPOA. IAEA bude pravidelne poskytovať aktuálne informácie Rade guvernérov a Bezpečnostnej rade OSN.²⁴

Pri aplikácii JCPOA do praxe sa stretávame s piatimi momentmi a tento časový rámec uvádzame v tabuľke 2.

²² Guest Post: The Joint Comprehensive Plan of Action Regarding Iran's Nuclear Program. 2015. [online]. [Citované 14. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<http://opiniojuris.org/2015/07/15/guest-post-the-joint-comprehensive-plan-of-action-regarding-irans-nuclear-program/>>

²³ Joint Comprehensive Plan of Action. 2016.

²⁴ tamtiež

Tabuľka 2: Časový rámec JCPOA

Dátum	Názov
14. jún 2015	<i>Deň finalizácie</i>
18. október 2015	<i>Deň prijatia</i>
16. január 2016	<i>Deň vykonania</i>
18. október 2023	<i>Deň prechodu</i>
18. október 2025	<i>Deň ukončenia platnosti Rezolúcie BR OSN</i>

Prameň: Vlastné spracovanie na základe viacerých internetových zdrojov.

Prvým je tzv. *Deň finalizácie*, ktorý je prvou fázou na ceste k prijatiu JCPOA a týmto dňom bol 14. jún 2015. Bezpečnostná rada OSN následne 20. júla 2016 prijala rezolúciu č. 2231, o spoločnom komplexnom akčnom pláne (JCPOA), na ktorom sa dohodli Irán a krajiny P5+1. V tejto rezolúcii sa schválil JCPOA, boli povolené určité výnimky z existujúcich reštriktívnych opatrení a bol stanovený harmonogram a záväzky, ktoré majú prijať všetky strany tak, aby viedli k ukončeniu sankčných opatrení voči Iránu. Týmto bol zároveň stanovený dátum tzv. *Dňa prijatia*, ktorý pripadol na 18.október 2015, kedy v lehote 90 dní od vyhlásenia BR OSN nadobudol akčný plán účinnosť. 16. január 2016 bol tzv. *Deň vykonania*, kedy IAEA potvrdila, že Irán prijal svoje záväzky a povinnosti, ktoré mu vyplývajú z JCPOA. Na základe tejto správy bola väčšina sankcií týkajúcich sa iránskeho jadrového programu zo strany OSN, EU a USA v tento deň zrušená. Po uplynutí ôsmich rokov od *Dňa prijatia* keď IAEA uzná, že jadrový materiál sa v Iráne využíva len na mierové účely a zároveň Irán ratifikuje Dodatokový protokol začne 18.októbra 2023 tzv. *Dňom prechodu* plynúť štvrtá fáza JCPOA. Deň prechodu nastane 8 rokov po dni prijatia (18. októbra 2023) alebo skôr, a to na základe správy generálneho riaditeľa MAAE pre Radu guvernérov MAAE a zároveň pre Bezpečnostnú radu OSN, v ktorej sa skonštatuje, že podľa MAAE sa všetok jadrový materiál v Iráne naďalej využíva na mierové činnosti (všeobecný záver). V tento deň zruší EÚ sankcie spojené so šírením 15 vrátane sankcií týkajúcich sa zbraní a raketových technológií a súvisiacich označení. Dňom prechodu sa skončí platnosť všetkých ustanovení rozhodnutia. Rady 2010/413/SZBP pozastavených v deň vykonania. Posledná fáza začína tzv. *Dňom ukončenia platnosti Rezolúcie BR OSN*, 18. októbra 2025, čiže po desiatich rokoch, kedy vyprší rezolúcia BR OSN č 2231 a definitívne zbaví Irán všetkých zostávajúcich sankcií od roku 2006 za jeho jadrový program. Samozrejme celý tento časový rámec bude takýmto spôsobom realizovaný len v prípade, že nedôjde k narušeniu procesu implementácie JCPOA.

Hlavné záväzky Iránu vyplývajúce z JCPOA:²⁵

- Zníženie počtu aktívnych centrifúg o dve tretiny
- Pretransformovanie zariadenia vo Fordowe na civilné jadrové, fyzikálne a výskumné centrum
- Upravenie iránskeho ťažkovodného reaktora v Araku tak, aby neprodukoval plutónium použiteľné na skonštruovanie jadrovej zbrane a zároveň vyhorené jadrové palivo vyvážať z krajiny
- Odstránenie 98% súčasných rezerv obohateného uránu na stav 300 kg, čo je výrazne menej ako množstvo potrebné na zhotovenie jadrovej bomby
- Znížiť obohacovanie uránu na 3,67%, čo je rovnako výrazne pod požadovanými hodnotami pre skonštruovanie jadrovej bomby
- Umožniť IAEA prístup do uránových baní
- Prijat' Dodatokový protokol, ktorý umožní pracovníkom IAEA vykonať inšpekcie v jadrových zariadeniach za účelom kontroly či nedochádza k použitiu štiepných materiálov na vojenské účely

Sankcie zrušené v deň vykonania (16. januára 2016):²⁶

1. Zo strany OSN

Rezolúcia Bezpečnostnej Rady OSN, ktorá schválila JCPOA, zrušila všetky sankcie vyplývajúce z predchádzajúcich rezolúcií BR OSN týkajúcich sa jadrového programu Iránu. Zoznam týchto rezolúcií už v práci spomíname.

2. Zo strany USA

- Zrušenie ekonomických sankcií namierených voči iránskeму ropnému a bankovému systému, čo umožní iránskym bankám obnoviť spojenie s medzinárodným finančným systémom.
- Odstránenie určitých entít a osôb podieľajúcich sa na jadrovom programe zo sankčného zoznamu
- Umožnenie neamerickým subjektom, ktoré sú vo vlastníctve amerických subjektov znovu spolupracovať s Iránom v oblastiach v ktorých to umožňuje JCPOA
- Umožnenie predaja civilných lietadiel Iránu

²⁵ Spracované podľa:

Joint Comprehensive Plan of Action. 2016.

²⁶ Explainer: The Iran nuclear deal. 2015. [online]. [Citované 14. 12. 2016]. Dostupné na internete: <http://www.ecfr.eu/article/iran_explainer3070>

- Umožnenie importovania kobercov a potravín iránskeho pôvodu do USA
- USA prijme príslušné opatrenia s cieľom prispôbiť zákony na federálnej alebo štátnej úrovni - USA budú aktívne podporovať dodržiavanie záväzkov JCPOA
- USA sa zdrží konania, ktoré by mohlo ohroziť normalizáciu hospodárskych vzťahov s USA

3. Zo strany EÚ

- Ukončenie všetkých reštrikcií zo strany EU týkajúce sa iránskeho jadrového programu, hlavne reštrikcií v oblasti finančnictva a bankovníctva, transakcií v iránskom riale, prístup k SWIFT, k poisťným službám, v oblasti obmedzenia ziskov z predaja ropy a petrochemických výrobkov, investícií, obchodu s iránskymi energetickými spoločnosťami a lodnými spoločnosťami, obchodu so zlatom a ostatnými drahými kovmi, obchodu s iránskym automobilovým priemyslom
- Odstránenie ľudí a subjektov zo sankčného zoznamu

Špecifickými sankciami, ktoré boli uvalené na Irán sú sankcie týkajúce sa zbraní a zbraňových systémov, tieto sankcie budú rušené postupne v priebehu nasledujúcich rokov.

- Po piatich rokoch budú ukončené sankcie OSN týkajúce sa iránskeho jadrového programu na konvenčné zbrane
- Po ôsmich rokoch budú ukončené sankcie OSN týkajúce sa iránskeho jadrového programu na iránsky raketový program

Z ekonomického pohľadu najvýznamnejšou oblasťou, v ktorej iránska ekonomika pocítila okamžitý efekt zrušenia sankcií je rozmrazenie aktív v zahraničí. Po odstránení sankcií zo strany USA a EU, získa Irán prístup ku kapitálu v hodnote približne 100 mld. USD, ktoré sa nachádzajú v zahraničných bankách.

2. Metodika, metódy skúmania a ciele práce

V tejto diplomovej práci sme si stanovili niekoľko parciálnych cieľov. Hlavným cieľom práce je analyzovať iránsku ekonomiku a možnosti jej vývoja po zrušení medzinárodných ekonomických sankcií, uvalených na krajinu kvôli jej jadrovému programu a analyzovať, či skutočne odstránenie týchto sankcií sa okamžite premietlo do výrazne reálnych výsledkov ekonomického výkonu. K naplneniu tohto cieľa sme sa dostali pomocou parciálnych cieľov. Prvým z týchto čiastkových cieľov bolo na základe historických udalostí v modernej histórii Iránu, „objasniť príčiny, prečo boli sankcie uvalené a charakterizovať vládu prezidentov Mahmúda Ahmadínedžáda a Hasana Rúhaniho“, ktorí mali zásadný vplyv na iránsky jadrový program a jeho vnímanie vo svete. Druhým cieľom bolo „stručné pomenovanie jednotlivých sankčných režimov zo strany OSN, EU a USA a charakteristika dohody JCPOA“, pretože sankcie a postoje týchto aktérov mali zásadný vplyv na dosiahnutie tejto dohody. Tretím cieľom bolo „charakterizovať súčasnú ekonomiku Iránu a vývoj vybraných hospodárskych ukazovateľov po zrušení sankcií“. Štvrtým cieľom bolo „vymedziť pozíciu Iránu v medzinárodných vzťahoch a zistiť, či sa opäť stáva dominantným hráčom v regióne“.

V prvej kapitole je z metód skúmania použitá hlavne metóda abstrakcie a analýzy pri pomenovaní historických udalostí týkajúce sa jadrového programu, ktoré formovali Irán do súčasnej podoby a pri definovaní sankcií. Analýzu sme použili aj v tretej a štvrtej kapitole pri charakterizovaní súčasného stavu iránskej ekonomiky a pozície Iránu v medzinárodných vzťahoch a načrtnutí jej možného rozvoja. Bližšie sme analyzovali sektor ťažby a spracovania ropy a zemného plynu a letecký sektor, ktorý má v krajine veľký potenciál. Čiastočne sme analyzovali automobilový sektor a sektor turizmu. Využili sme aj metódu komparácie pri porovnávaní stavu ekonomiky počas a tesne po zrušení sankcií. Vychádzali sme z najaktuálnejších a z najdostupnejších štatistických údajov, ktoré sme mali v danom čase k dispozícii, niektoré údaje bolo obtiažne dohľadať aj na oficiálnych vládnych stránkach Iránu.

Prostredníctvom naplnenia vyššie uvedených cieľov by sme mali byť schopní zhodnotiť platnosť hypotéz, ktoré sme si stanovili pre potreby tejto diplomovej práce. Prvá z hypotéz znie: „Zrušenie medzinárodných sankcií malo okamžitý a značne pozitívny vplyv na iránsku ekonomiku.“ Spolu s touto hypotézou sme sa snažili dokázať aj platnosť

hypotézy, že *zrušenie sankcií viedlo k zlepšeniu vzťahov nielen s regionálnymi partnermi, ale aj väčšími medzinárodnými hráčmi*, ako napr. Rusko a zároveň sa snažíme načrtnúť vývoj vzťahov s EÚ a s USA.

Práca sa svojím charakterom približuje aj k politologickej analýze, ako aj k ekonomickej, a to z dôvodu, že problematika sankcií uvalených na Irán a jej vplyv na ekonomiku krajiny, už bola dopodrobna analyzovaná vo viacerých predošlých prácach a tiež z dôvodu, že vzhľadom na rôzny letopočet a kalendárny rok v Iráne nebolo možné dostať sa v čase písania diplomovej práce k ekonomickým ukazovateľom jednotlivých sektorov iránskej ekonomiky v období po uzavretí JCPOA a od nadobudnutia jej platnosti. Perzský rok 1395 sa totiž končil 21. marca 2017 a väčšina relevantných štatistík bola zverejnená až po tomto dátume, preto sme pracovali vo veľkej miere aj s predikovanými údajmi renomovaných medzinárodných organizácií. Práca sa taktiež nezaobrá legislatívnym rámcom sankcií ani procesom ich prijímania a implementovania. Téma postavenia Iránu vo svetovej ekonomike je vysoko aktuálna a preto je potrebné neustále sledovať vývoj v danej problematike a podrobnejšie ju rozobrať v ďalšej, obsahovo bohatšej práci, zatiaľ sa tejto problematike venovalo málo pozornosti v akademických a odborných publikáciách.

3. Možnosti iránskej ekonomiky po zrušení sankcií

3.1 Všeobecná charakteristika súčasnej iránskej ekonomiky

Irán, ekonomika so vzdelaným 78 miliónovým, mladým obyvateľstvom, s HDP približne 550 mld. USD v roku 2015 a s rozlohou 1,6 mil. km² tvorí významného hráča z hľadiska hospodárstva na Blízkom východe. Hraničí s Irakom, Tureckom, Arménskom, Azerbajdžanom, Turkmenistanom, Kazachstanom, cez Kaspické more s Ruskom, Afganistanom a Pakistanom, v jeho okolí žije približne 400 mil. ľudí.²⁷ Lukratívnosť tejto polohy tkvie v tom, že sa nachádza na historicky významných severo-južných a západno-východných obchodných trasách. Irán má podľa údajov *British Petroleum* z roku 2015 znázornených v tabuľke 3 najväčšie zásoby zemného plynu a v zásobách ropy mu ako uvádzame v tabuľke 4 patrí 4. priečka.

Tabuľka 3: Krajiny s najväčšími dokázanými zásobami plynu (2015)

Poradie	Krajina	Dokázané zásoby (v bil. m ³)	Podiel na celosvetových zásobách (v %)
1.	Irán	34,0	18,2
2.	Rusko	32,3	17,3
3.	Katar	24,5	13,1
4.	Turkmenistan	17,5	9,4
5.	USA	10,4	5,6

Prameň: British Petroleum: Statistical review of world energy, 2015

²⁷ McKinsey Global Institute. *Iran: The 1 Trillion Growth Opportunity?* [online]. 2016 [Citované. 28.1.2017]. Dostupné na internete: <<http://mahdi.hashemitabar.com/cms/images/Download/mckinsey-global-institute-report-on-iran-economy-english.pdf>>.

Tabuľka 4: Krajiny s najväčšími dokázanými zásobami ropy (2015)

Poradie	Krajina	Dokázané zásoby (v tis. mil. barelov)	Podiel na celosvetových zásobách (v %)
1.	Venezuela	300,9	17,7
2.	Saudská Arábia	266,6	15,7
3.	Kanada	172,2	10,1
4.	Irán	157,8	9,3
5.	Irak	143,1	8,4

Prameň: British Petroleum: Statistical review of world energy, 2015

Za zmienku stojí aj fakt, že v Iráne je priemerne 300 slnečných dní v roku, čo môže ešte zohrať významnú úlohu v budovaní obnoviteľných zdrojov energie, pričom Irán je 9. najväčší producent CO₂ na svete. Irán je štvrtým najväčším producentom a najväčším vývozcom cementu na svete.

Irán je napriek svojej ekonomickej izolácii 21. najväčšia na svete, rovnako veľká ako napríklad Švédsko. Vďaka porevolučnému „baby boomu“ má Irán mladé obyvateľstvo, štvrtina obyvateľov má menej ako 15 a dve tretiny menej ako 30 rokov.²⁸ Irán je po Saudskej Arábii druhou najväčšou ekonomikou na Blízkom Východe, a to vďaka spracovaniu ropy a plynu, súkromnému poľnohospodárstvu a službám a takisto vďaka štátnej prítomnosti v oblasti financií a výroby. V tabuľke 5 uvádzame podiel jednotlivých odvetví hospodárstva na HDP.

Tabuľka 5: Podiel jednotlivých ekonomických odvetví na HDP

Sektor hospodárstva	Podiel na HDP (v %)
Služby	41%
Petrochémia	23%
Priemyselná výroba	13%
Poľnohospodárstvo	10%
Automobilový	10%

Prameň: Vlastné spracovanie autora na základe viacerých internetových zdrojov.

²⁸ Iranian population educated, urbanized and young: Census. [online]. 2012. [citované 18.1.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.hurriytdailynews.com/iranian-population-educated-urbanized-and-young-census.aspx?pageID=238&nid=26635>>.

Medzi hlavné prírodné zdroje, ktoré sa nachádzajú v Iráne patria okrem ropy a zemného plynu aj uhlie, chróm, meď, železná ruda, olovo, síra a zinok. Irán je členom organizácie OPEC a je druhým najväčším producentom ropy. Výnosy z vývozu ropy a plynu predstavovali 60 % vládnych príjmov v roku 2012 a sú iránskym hlavným zdrojom devíz. Vlastníctvo štátu hrá kľúčovú úlohu v ekonomike. Vlastní veľké verejné podniky, ktoré čiastočne ovládajú výrobný a komerčný sektor.²⁹ Vo svojom päťročnom Pláne rozvoja pre roky 2016-2021 predstavila vláda privatizačný program, v ktorom má za cieľ každý rok sprivatizovať 20% štátom vlastnených podnikov.³⁰ Avšak Iránske revolučné špeciálne jednotky kúpili kontrolný podiel väčšiny štátnych podnikov, ktoré boli ponúknuté súkromným investorom na burze, prostredníctvom vládneho privatizačného programu. Vo finančnom sektore takisto dominujú štátne banky. Hoci islam zaručuje právo na súkromné vlastníctvo, banky a niektoré odvetvia vrátane ropy, dopravy, verejných služieb, a bankského sektora sú vlastnené alebo kontrolované vládou. Irán sa najprv začal usilovať o privatizáciu prostredníctvom svojich rodiacich sa akciových trhov. Priemyselný sektor, sužovaný nízkou produktivitou práce a nedostatkom surovín a náhradných dielov zostáva napriek tomu ďalej nekonkurencieschopný zahraničnému dovozu.

Od samotného začiatku je zrejmé, že hlavným dopadom dohody s Iránom o obmedzení jeho jadrového programu bude zmena situácie na svetovom trhu s ropou a plynom, rozšírenie zahraničnoobchodnej činnosti Iránu a posilnenie jeho ekonomického postavenia na Blízkom východe. V čase sankcií voči Iránu boli tieto zamerané na viaceré ekonomické oblasti krajiny. Podľa údajov Svetovej banky hodnota zmrazených iránskych aktív v zahraničí bola asi 107 mld. USD.³¹ Straty od zákazu vývozu ropy z Iránu v rokoch 2012 až 2014 sa odhadujú na 17 mld. USD, čo tvorí asi 13,5 % z celkových príjmov z vývozu.³²

Tak ako ďalšie krajiny produkujúce ropu, aj Irán musí riešiť problémy s nízkou cenou ropy, ktoré majú vplyv na sociálne – ekonomický model štátu. Týka sa to najmä nutnosti reštrukturalizácie programu štátnych dotácií. Znižovanie nákladov na projekty vo sfére infraštruktúry v dlhodobom horizonte bude bolestné. Prinesie znížovanie počtu pracovných miest a prepúšťanie a môže byť spojené aj s oslabením miestnej meny, nakoľko

²⁹ MOSTASARI, A. Privatization of state-owned enterprises in Iran: Panacea or prescription for disaster?

³⁰ BARZOOBANDI, S. *Iran's Economy and Energy: Back in Business?* In: *Iran After the Deal: The Road Ahead*. Miláno: ISPI, 2015 128 s. ISBN 978-88-98014-88-0

³¹ tamtiež

³² tamtiež

hlavné exportné príjmy sú viazané na ropu. Pritom je Irán, na tom celkom dobre z pohľadu diverzifikácie svojej ekonomiky.

Existuje niekoľko dôvodov pre iránsky geopolitický a ekonomický význam. Prvý z nich je, že sa jedná o 18. najväčšou ekonomikou na svete, v parite kúpnej sily vyjadrenej 1,4 bilióna USD čo je asi 8% veľkosti americkej ekonomiky. Podľa Svetovej banky patrí Irán do kategórie krajín s vyšším stredným príjmom.³³

Druhým dôvodom je, že má vysoko vzdelanú populáciu. Jedným z najzaujímavejších štatistík je skutočnosť, že Irán vyprodukuje každý rok zhruba rovnaký počet absolventov technických smerov ako USA asi 240 000, čo ho radí na štvrté miesto na svete po Indii, Číne a USA. Pozoruhodné je to z toho dôvodu, že, všetky tieto krajiny majú mnohonásobne viac obyvateľov ako Irán.³⁴

Tretím dôvodom iránskeho významu je, že má najväčšie zásoby uhl'ovodíkov na svete. K tomu pripočítajme kombinovanú ekonomiku v zmysle produkcie ropy a zemného plynu, kde existuje málo ekonomík, ktoré sú bohaté na jednu aj druhú surovinu. Napríklad, Saudská Arábia má veľa ropy, veľmi málo plynu a Katar má veľa plynu ale veľmi málo ropy. Irán (spolu s Ruskom) je zrejme jediným významným producentom oboch surovín. A to aj napriek tomu, že len asi štvrtina ekonomiky je založená na rope a zemnom plyne. A to je prekvapujúce, pretože väčšina ekonomík náročné na zdroje majú ekonomiku, ktorá je oveľa viac závislá na energetickom sektore. V prípade Saudskej Arábie 50% HDP tvorí ropa, v prípade Ruska je to o 35-40% HDP.³⁵ Irán má preto rozmanitejšiu ekonomiku ako by sa mohlo zdať a to aj vďaka dlhoročným sankciám.

3.2 Ekonomické ukazovatele

V nasledujúcej časti práce sa budeme snažiť dokázať na základe pohľadu na vybrané ekonomické ukazovatele Iránskej ekonomiky našu hypotézu, ktorá hovorí, že zrušenie

³³ World Bank Data. Upper Middle Income. [online]. 2016 [Citované. 19.1.2016]. Dostupné na internete: <<http://data.worldbank.org/country/upper-middle-income>>.

³⁴ McKinsey Global Institute. *Iran: The 1 Trillion Growth Opportunity?* [online]. 2016 [Citované. 19.1.2017]. Dostupné na internete: <<http://mahdi.hashemitabar.com/cms/images/Download/mckinsey-global-institute-report-on-iran-economy-english.pdf>>.

³⁵ IMF. *Economic Diversification in Oil-Exporting Arab Countries*. [online]. 2016 [Citované. 20.1.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2016/042916.pdf>>.

sankcií malo okamžitý a výrazný vplyv na makroekonomické ukazovatele hospodárstva v roku 2016.

Tabuľka 6: Medziročný rast HDP v % (2012-2017)

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Rast HDP (v %)	-6,6	-1,9	3	0,5	4,5*	5,2*

Prameň: Medzinárodný menový fond

**predpokladaný údaj*

Ako uvádzame v tabuľke 6, zrušenie ekonomických sankcií skutočne prinieslo nárast HDP vo výške 4,5%. V súčasnom pokrízovom svete to považujeme za jeden z vyšších rastov ekonomiky, ale táto hodnota nedosahuje najoptimistickejšie scenáre hovoriace niekedy až o dvojcifernom raste.

Tabuľka 7: Vývoj hodnoty Iránskeho rialu voči americkému doláru (august 2016 – január 2017)

Mesiac	august 2016	september 2016	október 2016	november 2016	december 2016	január 2017
Hodnota Rialu voči USD	30 875,2	30 798,9	31 546,9	31 1991,7	32 371,5	32 371,5

Prameň: X rates: Iránsky rial

Pokles hodnoty Iránskeho rialu bol jeden z najväznejších dôsledkov ekonomických sankcií v Iráne. Cena za jeden americký dolár stúpa nepretržite už niekoľko rokov. Po zrušení sankcií sa hodnota ustálila okolo 30 000 rialov za 1 USD, ako uvádzame v tabuľke 10. Pre Iránčanov je situácia ešte ťažšia v tom, že kvôli rôznym opatreniam a obmedzeniam bankových transakcií, ešte nemôžu jednoducho previezť svoje úspory na účty v stabilnejších menách. V súvislosti s iránskym rialom je potrebné spomenúť aj fakt, že iránsky štátny rozpočet počíta s hodnotou 33 000 iránskych rialov za 1 USD.³⁶

Existuje však niekoľko slabín iránskej ekonomiky. Najdôležitejšie bude, čo by sa dalo charakterizovať ako právneho štátu. ochrana investorov, práv menších investor, zmlúv a riešenie sporov. Tieto mechanizmy nie sú dostatočne vyvinuté a musia byť oveľa

³⁶ Iran's Budget Deficit: \$7b in 9 Months. [online]. 2017. [Citované. 23.1.2017]. Dostupné na internete: <<https://financialtribune.com/articles/economy-domestic-economy/59874/iran-s-budget-deficit-7b-in-9-months>>.

rozvinutejšie skôr, než Irán do Irán uvažne prúdiť množstvo priamych zahraničných investícií. Podnikanie v Iráne nie je jednoduché a je potrebné dodať, že v kontexte ďalších rozvíjajúcich sa trhov je na tom pomerne zle. Najvýraznejším problémom, ktorý sťažuje podnikanie v Iráne je korupcia. Ďalej sú to rôzne byrokratické obmedzenia pri registrovaní spoločnosti. A je to známka toho, že to nie je ešte skutočne trhové hospodárstvo. Je tu veľa štátnych zásahov, mechanizmus ktorých je potrebné zmeniť. Ďalšou oblasťou, v ktorej Irán má veľký priestor rastu je alokácia kapitálu, ktorá je pomerne neefektívna. To súvisí s tým, že bankový systém nie je dobre vyvinutý a za predchádzajúcej administratívy bola správa bankových úrokových sadzieb stanovená štátom a bola stanovená na iracionálnej úrovni v snahe podporovať populistickú politiku. Bankovní sprostredkovatelia, ktorí mali brať peniaze od sporiteľov a dať ich dlžníkom, bola destabilizovaní, pretože tarify neboli výsledkom trhových síl medzi ponukou a dopytom. Boli stanovené štátom. V dôsledku toho bolo veľké množstvo nesplácaných úverov, ktoré sa nahromadili pretože finančné sprostredkovanie bolo dlhodobo narušené. Potrebné je aj upraviť postavenie Iránskej centrálnej banky, urobiť ju nezávislou na štátnej moci, aby tak mohla vykonávať slobodnú monetárnu politiku.

Oznámenie o dohode o iránskom jadrovom programe prinieslo nádej nielen do medzinárodných vzťahov ale aj do samotného Iránu. Iránska verejnosť, vyčerpaná desaťročie trvajúcimi sankciami a izoláciou horlivo oslavovala. Je však veľmi nepravdepodobné, že v najbližšom čase sa výsledky dohody prejavia aj do výraznej zmeny životnej úrovne obyvateľstva. Očakávame, že dohoda JCPOA bude mať v krátkodobom horizonte 5-10 rokov oveľa výraznejší vplyv na kvalitu života Iráncanov a na ekonomické a politické procesy v krajine. Politicky je Irán relatívne stabilná krajina, kde momentálne nehrozí občianska vojna alebo prevrat, tak ako tomu bolo na začiatku tohto desaťročia počas tzv. *Arabskej jari*. Ekonomicky sa Irán pre túto chvíľu oslobodil spod tlaku sankcií, no najdôležitejšie bude ako pristúpi k trom oblastiam od ktorých je závislý: zmrazený majetok, budúcnosť energetického sektoru schopnosť pritiahnúť priame zahraničné investície do iránskej ekonomiky.

Irán má však dlhodobo problémy vo svojom hospodárstve. V dôsledku vládnej politiky v sankčných rokoch v období 2005-2013 zaostal sektor finančníctva a bankovníctva v dôsledku privatizácie a rôznych foriem štátnej podpory za inými krajinami. Tento stav bol umocnený aj sankciami západných krajín. Pre Irán bude výzvou sa so zmenami v týchto sektoroch po zrušení sankcií popasovať.

Ekonomický rast Iránu bol relatívne nestabilný v období po islamskej revolúcii v roku 1979 až do obdobia krízy v Perzskom zálive a vojny s Irakom, tieto udalosti tiež neprispeli k rastu iránskej ekonomiky. Začiatkom milénia sa ekonomika vrátila do stabilných zelených čísel hospodárskeho rastu. Od roku 2006 pod vplyvom sankcií sa ekonomika prudko prepadla, dno dosiahla v roku 2013 kedy klesla o 5,4%.³⁷ Kríza bola umocnená 44% infláciou.³⁸ Inflácia je v krajine dlhodobý problém. Nástup Rúhaniho priniesol prísnejšiu monetárnu a fiškálnu politiku, ktorá stlačila infláciu na 15,6% v roku 2015 a hospodársky rast vykázal rast vo výške 1%.³⁹ Vysoká inflácia v krajine spôsobila, že sumy sa často pohybujú v miliónoch. Obyvatelia to vyriešili vynálezom „uličnej meny“ nazývanej *toman*. Bankovky sú rovnaké, ale núl je menej. Napríklad namiesto 60 000 rialov bude cena 6 tomanov. Vývoj miery inflácie približuje nasledujúca tabuľka 11.

Tabuľka 8: Miera inflácie (2012-2017)

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Miera inflácie v %	27,4	39,3	17,2	11,9	7,3*	7,2*

*odhadovaný údaj

Prameň: Svetová banka

Ďalším obrovským problémom Iránu je nezamestnanosť. V Iráne sa dlhodobo pohybuje nad 10%.⁴⁰ V roku 2013 dosiahla hodnotu 12,2%.⁴¹ Treba podotknúť, že v Iráne je relatívne vyššia nezamestnanosť historicky bežným javom. Prirodzene, pri miere pôrodnosti a štruktúre iránskeho obyvateľstva je problémom hlavne nezamestnanosť mladých ľudí vo veku 15-24 rokov, ktorá dosahuje takmer 28%.⁴² Predchádzajúca vláda v snahe prikrášiť štatistiky nezamestnanosti, pozmenila definíciu nezamestnaného, ktorým je „každý človek starší ako 10 rokov, ktorý počas akéhokoľvek týždňa odpracoval aspoň hodinu alebo ktorý z nejakého dôvodu musel svoju prácu dočasne opustiť.“ Táto administratívna zmena sa

³⁷ Iran`economy by the numbers. [online]. 2015. [Citované. 27.1.2017]. Dostupné na internete: < <http://www.reuters.com/article/us-iran-europe-airbus-idUSKCN0V62D6>>.

³⁸ tamtiež

³⁹ PERTEGHELLA, A. What`s Next for Rouhani? In: Iran After the Deal: The Road Ahead. Miláno: ISPI, 2015 128 s. ISBN 978-88-98014-88-0

⁴⁰ BARZOOBANDI, S. Iran`s Economy and Energy: Back in Business? In: Iran After the Deal: The Road Ahead. Miláno: ISPI, 2015 128 s. ISBN 978-88-98014-88-0

⁴¹ tamtiež

⁴² A year on, Iran`s nuclear deal is helping its economy, but not as much as some hoped. [online]. 2016. [Citované. 28.3.2016]. Dostupné na internete: < <https://qz.com/729036/a-year-on-irans-nuclear-deal-is-helping-its-economy-but-not-as-much-as-some-hoped/>>.

okamžite premietla do mierneho zníženia nezamestnanosti v porovnaní so skutočným stavom. Vývoj miery nezamestnanosti popisujeme v tabuľke 12.

Tabuľka 9: Miera nezamestnanosti v % (2012-2017)

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Miera nezamestnanosti (v %)	12,2	10,4	10,6	10,8	11,3*	11,4*

**odhadovaný údaj*

Prameň: UNCTAD

Podľa Iránskeho štatistického úradu vzrástla miera nezamestnanosti v Iráne na jar roku 2016 o 1,5% v porovnaní s rokom 2015.⁴³ Pre Irán bude potrebné vytvárať nové pracovné príležitosti pre mladých ľudí. Pred dvoma rokmi iránsky minister práce povedal, že ak hospodársky rast nedosiahne mieru 7% ročne, nebude možné znížiť v krajine nezamestnanosť. V súčasnosti sú vyhliadky a odhady iránskeho hospodárskeho rastu približne na úrovni 4-5% ročne. Medzinárodný menový fond potvrdil na jeseň minulého roka, že sa Iránu nedarí bojovať s nezamestnanosťou, v prvom štvrťroku nezamestnanosť dosiahla hodnotu 12,2%, čo je o 1,4% viac ako na jar minulého roka.⁴⁴

Nárast nezamestnanosti v rôznych sektoroch ekonomiky naznačuje, že produkcia nerastie výraznejším tempom a teda neprináša požadovanú dynamiku ekonomického rozvoja. Na jar minulého roku pracovalo 49,6% ľudí v službách, 31,4% ľudí v priemysle a 19% v poľnohospodárstve. V prvom štvrťroku minulého roka takmer 25% mladých Iránčanov vo veku od 15 do 29 rokov bolo nezamestnaných a v porovnaní s minulým rokom, toto číslo vzrástlo o 2,5%. Štatistiky tiež uvádzajú, že vyššia miera nezamestnanosti je zaznamenaná u žien ako u mužov a nezamestnanými sú častejšie obyvatelia miest ako vidieka. Takýto vývoj Rúhaniho administratíva nečakala po podpísaní dohody JCPOA. Dáta naznačujú, že zatiaľ čo HDP rástol v roku 2016 4,5%, nezamestnanosť vzrástla na 12,7%.

⁴³ PERTEGHELLA, A. What's Next for Rouhani? In: Iran After the Deal: The Road Ahead. Miláno: ISPI, 2015 128 s. ISBN 978-88-98014-88-0

⁴⁴ A year on, Iran's nuclear deal is helping its economy, but not as much as some hoped. [online]. 2016. [Citované. 27.1.2017]. Dostupné na internete: < <https://qz.com/729036/a-year-on-irans-nuclear-deal-is-helping-its-economy-but-not-as-much-as-some-hoped/>>.

3.3 Potrebné reformy pre Iránsku ekonomiku

Podnikateľské prostredie v Iráne je dlhodobým problémom, ktorý bráni krajine lepšie sa aklimatizovať na svetovom trhu. Svetová banka v roku 2015 zaradila Irán na 130. miesto spomedzi 189 hodnotených krajín v kvalite podnikateľského prostredia.⁴⁵ Súkromný sektor je v Iráne stále do veľkej miery kontrolovaný štátom, cez rôzne reštriktívne a kontrolné nariadenia, čo má za následok, že ekonomická aktivita malých a stredných podnikov v krajine je veľmi nízka. Sankcie za iránsky jadrový program negatívne ovplyvnili hlavne malé podniky, ktoré nedokázali čeliť zvýšeným nákladom, slabej výkonnosti ekonomiky a nízkej kúpyschopnosti obyvateľstva. Zlá makroekonomická politika a medzinárodné sankcie viedli k rastu nezamestnanosti a inflácie a znižovaniu životnej úrovne v Iráne. Vláda prezidenta Ahmadínedžáda presadzovala v oblasti ekonomiky obmedzovanie dotácií, čo kompenzovala peňažnými kompenzáciami. Takáto politika bola kritizovaná a mala zásadný vplyv na infláciu keďže spôsobovala rast ponuky peňazí. Rúhaní sa po svojom nástupe pustil do reformy tejto peňažnej podpory, vylúčil z nej vyše 22 miliónov ľudí s vyššími príjmami.⁴⁶

➤ Uvoľnenie iránskych finančných prostriedkov v zahraničí

Jedným z kľúčových momentov pre iránsku ekonomiku je uvoľnenie iránskych aktív v dôsledku zrušenia sankcií za jadrový program. Existujú rôzne predstavy a názory nielen o hodnote zmrazeného majetku Iránu v zahraničí, ale tiež aj o jeho možnom využití v budúcnosti. Prirodzene jestvuje možnosť, že Irán sa bude snažiť tieto peniaze investovať do ekonomiky a tým pádom do zvyšovania svojho vplyvu v regióne Blízkeho východu. V dôsledku slabej transparentnosti vo finančnom sektore nebolo nikdy jednoduché povedať o akú sumu peňazí ide. Bývalý guvernér Iránskej národnej banky, Tahmaseb Mazaheri, povedal, že len informácie od iránskej centrálnej banky možno považovať za relevantné, pretože iba ona vie, koľko peňazí sa v skutočnosti v zahraničí nachádza. Uviedol sumu okolo 20-25 mld. USD.⁴⁷ Iní predstavitelia hovorili o čiastke približujúcej sa 130 mld.

⁴⁵ Iran: Unemployment Rate Reaches 12.7% + Youth Unemployment Rate Crosses 30%. [online]. 28.12.2016. [Citované 1.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.ncr-iran.org/en/news/society/21799-iran-unemployment-rate-reaches-12-7-youth-unemployment-rate-crosses-30>>.

⁴⁶ PERTEGHELLA, A. What's Next for Rouhani? In: Iran After the Deal: The Road Ahead. Miláno: ISPI, 2015 128 s. ISBN 978-88-98014-88-0

⁴⁷ BARZOOBANDI, S. Iran's Economy and Energy: Back in Business? In: Iran After the Deal: The Road Ahead. Miláno: ISPI, 2015 128 s. ISBN 978-88-98014-88-0

USD.⁴⁸ Po zrušení sankcií Iránska centrálna banka vyhlásila, že objem uvoľnených aktív predstavuje hodnotu 29 mld. USD.⁴⁹ V každom vyhlásení iránskych predstaviteľov sa stretávame s rozličným číslom vyjadrujúcim hodnotu týchto aktív. Presné čísla sú veľmi ťažko zistiteľné, ale viac ako suma peňazí nás zaujíma spôsob akým budú tieto prostriedky použité. Irán môže tieto prostriedky využiť spôsobom, ktorým naštartuje svoju ekonomiku.

➤ **Financovanie dovozu**

Rúhaniho vláda sľúbila obyvateľom rast ich životnej úrovne. To môže zabezpečiť podporou importu dôležitých tovarov ako napr. farmaceutiká, priemyselné zariadenia, suroviny alebo spotrebný tovar.

➤ **Reštrukturalizácia štátom vlastnených spoločností**

Verejný sektor zohráva v iránskej ekonomike významnú úlohu. Väčšina spoločností je riadená štátom. Podľa oficiálnych štatistík je 30% obchodu v Iráne kontrolovaných Social Security Organisations (SSO). Je to najväčšia štátna penzijná spoločnosť, ktorá vlastní majetok a spoločnosti vo viacerých sektoroch hospodárstva. S novou iránskou vládou prišlo aj otvorené informovanie o tom, že SSO a väčšina jej dcérskych spoločností skrachovali, sú vo finančných problémoch, alebo v nich prekvitá korupcia. Keďže táto spoločnosť je riadená štátom, je pravdepodobné, že iránska vláda použije časť prostriedkov na záchranu krachujúcich spoločností.

➤ **Nezávislosť Centrálnej banky**

Rúhaniho vláda vypočula volanie parlamentu a sľúbila centrálnej banke väčšiu mieru nezávislosti. Kabinet odsúhlasil rozdelenie monetárnej a fiškálnej politiky. Vláda tiež oznámila, že ponechá monetárnu politiku výlučne pod správou centrálnej banky, aby tá mohla kontrolovať objem peňazí v obehu a pokračovať v znižovaní inflácie.⁵⁰

⁴⁸ tamtiež

⁴⁹ Iran's frozen funds: how much is really there and how will they be used? [online]. 2015 [Citované 1.2.2017]. Dostupné na internete :<<http://theconversation.com/irans-frozen-funds-how-much-is-really-there-and-how-will-they-be-used-45913>>.

⁵⁰ Iran Central Banker Says He's Undoing Ahmadinejad Policy [online]. 14 October 2013. [Citované 3.2.2017]. Dostupné na internete :<<http://www.bloomberg.com/news/2013-10-13/iran-central-banker-says-he-s-undoing-ahmadinejad-policy.html>>.

➤ Bankový sektor

Reforma iránskeho bankového sektora je významným krokom pre vládu. Iránska banková sieť sa radí k najväčším spomedzi moslimských krajín. Za posledné obdobie implementovala krajina množstvo zmien v bankovom a finančnom sektore a zamerala sa na vývoj súkromných bánk. Súkromné bankovníctvo v Iráne začalo založením nových finančných inštitúcií a tiež privatizáciou štátnych bánk. V súčasnosti sú viac ako dve tretiny iránskych bánk oficiálne v súkromných rukách, v skutočnosti sú však tieto banky v rukách elit úzko prepojených s vládou. Toto je pravdepodobne jedným z dôvodov, ktorý limituje rast Iránskeho súkromného sektora. Existuje obava, že by vlastníci silných podnikov chceli preniesť svoju ekonomickú moc do politických vôd.

➤ Stabilizovanie kurzu iránskeho rialu

Vysoká fluktuácia hodnoty rialu sa vyskytla už počas vlády Mahmúda Ahmadínedžáda, hlavne v posledných rokoch jeho vlády. Cudzie meny sa stávali drahšími doslova zo dňa na deň a niekedy aj z hodiny na hodinu. Po nástupe Rúhaniho vlády sa iránska mena stala stabilnejšou a veľké výkyvy ju už neohrozujú. V posledných mesiacoch však rial začal prudko oslabovať. Iránsku menu ovplyvnilo aj víťazstvo Donalda Trampa v amerických prezidentských voľbách, americký dolár mal v poslednom novembrovom týždni hodnotu 40 000. Tento náhly prudký nárast kurzu mal za následok zastavenie obchodovania s menou na voľnom trhu, mnohé zmenárne odstránili americkú menu zo zoznamu obchodovaných mien. Hoci niektorí odborníci sa domnievajú, že išlo len o krátkodobú bublinu, iní si myslia, že rial potrebuje oslabiť, aby odrážal jeho skutočnú hodnotu. Nárast výmenného kurzu cudzích mien súvisí s výkonom ekonomiky. Počas posledných troch rokov prirodzene rástol výmenný kurz v závislosti od miery inflácie. Pre Rúhaniho administratívu vyvstáva úloha oslabiť rial aby pokryla deficit štátneho rozpočtu v nasledujúcom iránskom fiškálnom roku. Inými slovami iránska vláda môže získať viac rialov za dolár z dôvodu, že ropa ako najväčší zdroj príjmov je kotovaná v cudzej mene a mení sa za rial za nižší oficiálny výmenný kurz. Dôležitá v tomto prípade bude cena ropy, v súčasnosti sa počíta, že Iránska ropa sa bude v roku 20107 predávať za 65-70 USD za barel, ale už teraz môžeme predpovedať, že cena ropy nebude závratne stúpať a že sa udrží na úrovni 50 USD za barel.⁵¹ Preto aby sa znížil deficit štátneho rozpočtu bude potrebné zvýšiť výmenný kurz.

⁵¹ PERTEGHELLA, A. What's Next for Rouhani? In: Iran After the Deal: The Road Ahead. Miláno: ISPI, 2015 128 s. ISBN 978-88-98014-88-0

3.4 Iránsky plán rozvoja (2016-2020)

Irán sa pri predikcii vývoja svojej ekonomiky opiera o päťročné plány rozvoja. Tieto plány sú prijímané parlamentom na návrh duchovného vodcu spolu s prezidentom. Mnohokrát sa plán rozvoja vo svojej konečnej podobe značne líši od navrhovaného plánu, najnovší plán rozvoja sa tiež nerodil a neprijímal ľahko, ale jeho výsledkom sú nasledujúce priority.

Iránsky plán rozvoja na roky 2016-2020 si dáva za cieľ 8% hospodársky rast, ale takisto stanovuje, že priemerný medziročný rast vo výške 2,5% sa dosiahne len prostredníctvom zvýšenia produktivity.⁵² Toto je najdôležitejší cieľ a celá odborná verejnosť sa zhoduje, že Irán potrebuje čas na to, aby zvýšil svoju produktivitu a efektívnosť vo všetkých sektoroch. Článok 18 tohto plánu zaväzuje súdnu moc a ozbrojené zložky dohliadať na rast efektivity. Je to dôkaz toho ako sú prepojené jednotlivé zložky štátnej moci v záujme dosiahnutia spoločného cieľa. Nevyhnutným predpokladom na dosiahnutie 8% rastu budú aj rozsiahle investície do najmodernejšej technológie a infraštruktúry. Do marca 2018 by sa mala v Iráne prijať nová daňová legislatíva, plán počíta aj so zlepšením podnikateľského prostredia, zmiernením vplyvu monopolov, znížením miery korupcie a zvýšením transparentnosti.

Nevyhnutnou sa javí modernizácia finančného sektora. Bude potrebné prijať opatrenia na zlepšenie výkonnosti kapitálového trhu a poisťovní za účasti domácich a zahraničných investorov, zvýšiť regulačnú úlohu Centrálnej banky nad bankovým sektorom s cieľom zabrániť rozmohnutiu korupcie. Cieľom je taktiež dosiahnutie rovnováhy v podiele „zlých pohľadávok“ v iránskych bankách a primäť banky k tomu, aby poskytovali viac pôžičiek pre malé a stredné podniky. V pláne sa spomína aj cieľ zvýšiť trhovú kapitalizáciu na iránskej burze cenných papierov na 90% HDP, čo sa však vzhľadom na súčasný stav kapitalizácie Teheránskej burzy cenných papierov, ktorá je na úrovni 25% HDP zdá ako nemožný záväzok.⁵³

Plán počíta aj so zvyšovaním atraktivity krajiny vo vzťahu k PZI. Cieľ bol kvantifikovaný na 12 mld. USD, ktoré by chcel ročne Irán prilákať.⁵⁴ Ak sa podarí tento cieľ

⁵² Will new 5-yr Plan solve Iran`s Economic Problems? [online]. 2017. [Citované. 28.3.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.iran-bn.com/2016/06/13/will-new-5-yr-plan-solve-irans-economic-problems/>>.

⁵³ tamtiež

⁵⁴ tamtiež

dosiahnuť, bude to oveľa viac ako plynie do krajiny v súčasnosti, ale zároveň aj tak je to hodnota značne nižšia ako je potrebné pre iránsku ekonomiku v nasledujúcich rokoch.

Optimistický scenár plnenia plánu rozvoja počíta s tým, že na konci tohto päťročného obdobia bude 30% ziskov z ropného priemyslu uložených v Národnom rozvojovom fonde, ktorý je suverénnym fondom Iránu. Na to však bude potrebné každoročne zvýšiť vklady o 2%.⁵⁵

V pláne sú definované aj mnohé iné ciele, napr. dosiahnutie Giniho koeficientu na úrovni 0,34 do marca 2021, dosiahnutie jednocifernej hodnoty inflácie okolo 8,9% a úroveň nezamestnanosti dostať na hodnotu 7%.⁵⁶ Nemenej dôležitým bude naplnenie cieľa posunúť Irán zo 118. priečky na 70. v hodnotení indexu jednoduchosti podnikania a tiež zníženie závislosti na ziskov z predaja ropy na 22% zo súčasných 31,5%.⁵⁷

Plán rozvoja špecifikuje aj ďalšie ciele v oblasti ekonomiky v ďalších piatich rokoch, predovšetkým rozšírenie a modernizáciu železničnej dopravy, podpora priemyselnej výroby s pridanou hodnotou, diverzifikáciu exportu a rozvoj kľúčových odvetví priemyslu – ropného, petrochemického s tým súvisiaci rozvoj infraštruktúry, dopravy, stavebníctva, poľnohospodárstva a informačných technológií.

Vo všeobecnosti plán rozvoja poskytuje dobrý základ pre potrebné reformy iránskej ekonomiky, ale aj historia nám párkrát ukázala, že problémom nemusí byť nedostatočná právna úprava podnikateľského prostredia, ale neochota alebo neschopnosť politických elít prijať novú legislatívnu úpravu. Preto je pre Rúhaniho administratívu povinnosťou znížiť mieru byrokracie v Iráne a pripraviť priestor pre zavádzanie nových pravidiel a legislatívy.

3.4.1. Ropa a zemný plyn

Významu ropy a zemného plynu v iránskej ekonomike sme sa už venovali v predchádzajúcej časti práce. Teraz sa zameriame na súčasný stav na ropných poliach Iránu a pomenujeme reformy, ktoré sú v súčasnosti viac než potrebné.

⁵⁵ Will new 5-yr Plan solve Iran`s Economic Problems? [online]. 2017. [Citované. 3.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.iran-bn.com/2016/06/13/will-new-5-yr-plan-solve-irans-economic-problems/>>.

⁵⁶ tamtiež

⁵⁷ tamtiež

Irán má 34 výrobných polí, z toho 22 polí sa nachádza na pevnine (obsahujú viac než 71 % celkových zásob) a 12 na pobreží.⁵⁸ Irán má taktiež zásoby ropy pod Kaspickým morom, ale prieskumy a vývoj týchto rezerv sú pozastavené kvôli miestnym sporom so susedným Azerbajdžanom a Turkménskom. Irán takisto zdieľa pevninské a pobrežné ropné polia so susediacimi krajinami (Irak, Katar, Kuvajt a Saudská Arábia). Hormuzský prieliv, na juhovýchodnom pobreží Iránu, je dôležitou cestou pre vývoz ropy z Iránu a ďalších krajín Perzského zálivu. Na svojom najužšom mieste, je 21 míľ široký, podľa odhadov ním prejde 17 miliónov barelov ropy a rafinovaných produktov denne a pretekalo ním v roku 2013 približne 30% objemu námorne obchodovanej ropy.⁵⁹ Cez Hormuzský prieliv preteká aj Skvapalnený zemný plyn (LNG). Iránska produkcia ropy sa výrazne znížila a rast produkcie zemného plynu bol pomalší, než sa očakávalo, a to napriek tomu, že Irán disponuje značnými rezervami.

V súčasnosti najväčšia produkcia ropy je v poli Ahwaz-Asmara, po ňom nasleduje Maroun a Gachsaran, ktoré sa nachádzajú v provincii Khuzestan. Iran Heavy crude stream sa zodpovedá za väčšinu iránskej ropnej produkcie, približne 45 %.⁶⁰ Tento prúd pochádza hlavne z pevninských polí (Gachsaran, Marun, Rag-e-Safid, Ahwaz, Bangestan, Mansouri, and Bibi Hakimeh) na juhu Iránu a takisto zásobuje Iran Light Stream. Iran Light crude stream je ďalšia kľúčová trieda a pochádza z niekoľkých pevninských oblastí Khuzestanu. Polia Ahwaz-Asmari, Karani, a Agha Jari tvoria dve tretiny Iran Light crude stream.⁶¹ Medzinárodné sankcie zastavili vývoj v energetickom sektore. Tieto sankcie spôsobili zrušenie veľkého počtu upstream projektov. Po zavedení sankcií koncom roka 2011, iránska ťažba dramaticky poklesla z takmer 3,7 mil. barelov denne v roku 2011 na 2,7 mil. barelov denne v roku 2013.⁶² Hoci Irán bol predmetom štyroch predchádzajúcich kôl sankcií OSN, tvrdšie opatrenia zavedené USA a EÚ výrazne narušili iránsku schopnosť vyvážať ropu, a to malo nežiaduci vplyv na celý sektor. Ropný sektor je v Iráne veľmi prísne regulovaný. Iránska národná ropná spoločnosť (NIOC) zastrešuje všetky aktivity týkajúce sa ťažby ropy a zemného plynu v krajine. Iránska ústava zakazuje vlastníctvo

⁵⁸ Iran: Overview. U.S. Energy Information Administration [online]. 2015 [Citované. 4.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=ir>>.

⁵⁹ tamtiež

⁶⁰The oil exchange. Iran. [online]. 2015 [Citované. 4.2.2017]. Dostupné na internete:<<https://theoilexchange.wordpress.com/country-profiles/iran/>>.

⁶¹ tamtiež

⁶² KATZMAN, K. Iran's Foreign and Defence Policies [online]. 2017. [Citované. 9.2.2016]. Dostupné na internete: <<https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44017.pdf>>.

nerastných surovín zahraničným a súkromným firmám. Tieto však môžu spolupracovať pri výskume a rozvoji ropného priemyslu v Iráne.

Tabuľka 10: Denná ťažba ropy

Obdobie	2015	november 2016	december 2016	január 2017
Denná ťažba (v tis. barelov za deň)	3152	3990	4010	3920

Prameň: OPEC. Monthly Oil Market Report. 2017.

Ropa a plyn budú hrať dôležitú úlohu pri podpore rastu iránskej ekonomiky. Znovuobnovený export ropy povedie k stimulácii ekonomického rastu, zatiaľ čo plyn môže zabezpečiť dlhotrvajúci rast. Počas sankčného obdobia klesol objem exportu iránskej ropy o viac než 50% a ceny komodity takisto klesali.⁶³ Na druhej strane, produkcia zemného plynu v Iráne v posledných dvoch desaťročiach významne rástla a to hlavne vďaka ťažbe na najväčšom iránskom ložisku - South Pars, kde sa nachádza 14 triliónov kubických metrov plynu. V súčasnosti sa väčšina iránskeho plynu spotrebuje v Iráne, čo podporuje domácu ekonomiku, v budúcnosti by mohol zemný plyn vo veľkom exportovať plynovodmi alebo vo forme skvapaleneného plynu. Môžeme predpokladať, že ropa a zemný plyn prinesú prírastok HDP vo výške od 125 do 375 mld. USD a vytvoria takmer 300 000 pracovných miest do roku 2035. Výrazná odchýlka v odhadoch je spôsobená, že nevieme dopredu predikovať ceny komodít. Tiež je spôsobená urovnou investícií, ktoré bude schopný pritiahnúť v záujme zvýšenia produkcie. Prekonanie technologických výziev, ktorým Irán čelí, vrátane infraštruktúry naprieč celým Iránom je tiež determinujúci faktor. Plán rozvoja na roky 2016 – 2021 počíta s investíciami vo výške 150 mld. USD do sektoru ropy a zemného plynu. Prioritou vlády je markantné zvýšenie produkcie na zsoťavajúcich častiach ložiska Sputh Pars, ktoré bolo počas sankcií zanedbané.

Iránske ministerstvo ropného priemyslu vypracovalo stratégiu Iránu týkajúca sa nielen tohto odvetvia, ale celého odvetvia energetiky po podpise dohody JCPOA. V nasledujúcich riadkoch priblížime jej obsah.⁶⁴

⁶³ NEPHEW, R. – SALEHI-ISFAHANI, D. Implications of sustained low oil prices in Iran. [online]. 2015. [Citované. 8.2.2016]. Dostupné na internete: <https://academiccommons.columbia.edu/download/fedora_content/download/ac:206476/CONTENT/Implications_of_Sustained_Low_Oil_Prices_on_Iran_July_2015.pdf>.

⁶⁴ Spracované podľa:

Iran's Ministry of Petroleum; SVB Energy International. *Iran Upstream Oil and Gas Report*. [online]. 2016. [Citované 9.2.2017]. <Dostupné na internete: https://www.files.ethz.ch/isn/195141/Iran_Energy_Policy.pdf>.

1. Prinavrátenie sa na medzinárodné trhy a zvýšiť svoj podiel na trhu s ropou a zemným plynom, rafinovanými a petrochemickými produktami.

- prijatie stratégií „ropa za tovar“ a „ropa za služby“⁶⁵
- ponúkание cenových zliav a zliav pri preprave
- vytvárať partnermi tzv. reťazové investície⁶⁶

2. Prilákanie investícií a technológií

- vytvoriť nové podmienky pre investície do spracovania, ponuka vyšších stimulov
- využitie zdrojov Iránskeho národného rozvojového fondu (NDFI) pri požičiavaní peňazí, alebo pri spolupráci na projektoch so zahraničnými partnermi
- zlúčiť investície do ťažby s investíciami do spracovania a do petrochémie s cieľom predat' konečný produkt investujúcej spoločnosti alebo jej krajine

3. Vyrábať tovary s pridanou hodnotou. Znížiť podiel exportu surovín a zvýšiť podiel exportu neropných produktov

- zvýšiť kapacitu iránskych rafinérií spracúvajúcich ropu, zemný plyn a kondenzáty
- zvýšiť kapacitu petrochemických závodov, tzn. zvýšiť produkciu ropných produktov s pridanou hodnotou
- použiť zemný plyn na výrobu elektrickej energie a následne vyvážať elektrickú energiu namiesto zemného plynu

4. Znížiť citlivosť ekonomiky na zmeny v prípade ďalších sankcií

- exportovať rafinované petrochemické produkty a elektrickú energiu namiesto exportu čistých nerastných surovín
- získať zahraničné technológie a podmieniť ich ako súčasť investícií do spracovania ropy

⁶⁵ Na základe tejto stratégie vyvezie Irán do Ruska v roku 2017 100 000 barelov ropy denne.

- získať dlhodobé investície a zvýšiť podiel zahraničných spoločností

5. Energetická diplomacia

- rozšíriť export energií do okolitých štátov, predovšetkým do krajín GCC
- zlepšiť ekonomické vzťahy so susednými krajinami prostredníctvom investícií a exportu tovarov
- exportovať tovary cez územia susediacich krajín a naopak
- vytvoriť dlhodobé partnerstvá so susediacimi krajinami, krajinami GCC, európskymi krajinami, Indiou, Čínou a Japonskom, prostredníctvom dlhodobých dohôd o exporte energetických surovín, alebo prostredníctvom investícií týchto krajín do energetického sektora v Iráne

3.4.2. Automobilový sektor

Iránsky domáci trh je tak veľký, že Irán sa stal prakticky sebestačnou krajinou vo viacerých priemyselných odvetviach, vrátane automobilového alebo spotrebného priemyslu, v ktorých môže po zrušení sankcií byť aj medzinárodne konkurencieschopný. Aby sa tak stalo, bude treba zlepšiť produktivitu a efektivitu výroby a do značnej miery zredukovať prekážky a colné obmedzenia, ktoré chránia domácoch výrobcov, ale tiež nevytvárajú žiadny imperatív na inovácie a zlepšenia. Irán je najväčší automobilový trh na Blízkom východe a významný producent automobilov, v roku 2014 vyprodukoval 1,1. mil. automobilov, viac ako napríklad v Španielsku.⁶⁷ V súčasnosti iránski výrobcovia, vrátane širokej siete subdodávateľov pokrývajú 90% domáceho dopytu. Problémom však je, že modely domácich značiek sú pomerne zastarané a prejavuje sa aj nespokojnosť zákazníkov s kvalitou. V Iráne sa vyrábajú modely pod licenciou PSA Peugeot Citroën a Renault. Na trhu dominujú domáce značky Iran Khodro a SAIPA, ktoré v roku 2014 dosiahli 81% podiel na trhu.⁶⁸ Ak by iránskemu automobilovému sektoru podarilo zvýšiť svoju konkurencieschopnosť zvýšením produktivity a kvalitou sa priblížiť popredným svetovým výrobcom, má veľký potenciál stať sa „Detroitom“ Blízkeho východu. Samozrejme, potrebné sú investície nielen do výroby samotných automobilov, ale aj do výroby súčiastok a tiež do výskumu. Pri

⁶⁷ McKinsey Global Institute. *Iran: The 1 Trillion Growth Opportunity?* [online]. 2016 [Citované 10.2.2016]. Dostupné na internete: <<http://mahdi.hashemitabar.com/cms/images/Download/mckinsey-global-institute-report-on-iran-economy-english.pdf>>.

⁶⁸ IHS Automotive Light Vehicle Sales Forecast, December [online]. 2015. [Citované 20.3.2017] Dostupné na internete: <<https://www.ihs.com/products/automotive-light-vehicle-sales-forecasts.html>>.

otváraní sa svetu bude musieť byť Irán ale opatrný a veľmi citlivo odstraňovať protekcionistické bariéry.

3.4.3. Turizmus

Irán je mimoriadne rozmanitá krajina, ktorá má veľký potenciál aj v oblasti cestovného ruchu. V krajine sa nachádza 19 pamiatok zapísaných do Zoznamu Svetového kultúrneho dedičstva UNESCO, viac ako v Grécku. Na severe sa nachádza drsné pobrežie Kaspického mora s 20 lyžiarskymi strediskami, na pobreží Perzského zálivu sú horúce pláže a tiež svätyňa Imána Rezu v Mashade, cieľ tisícok pútnikov. V roku 2014 zaznamenal Irán viac ako 4 milióny zahraničných turistov, ktorí strávili v krajine minimálne jednu noc. Pre porovnanie v Malajzii to bolo 27 mil. a v Turecku 38 mil. turistov.⁶⁹ Vláda si stanovila cieľ dosiahnuť do roku 2025 hodnotu 20 mil. turistov ročne. Tomu má napomôcť 1 300 nových investičných projektov a očakávané daňové stimuly pre výstavbu hotelov a centier pre turistov. Vzniknúť by mohlo 800 000 nových pracovných miest.⁷⁰

3.5 Silné stránky iránskej ekonomiky

Pre účely tejto práce sme identifikovali päť kľúčových silných stránok iránskej ekonomiky na ktorých môže Irán znovu naštartovať hospodárstvo, zapojiť sa do medzinárodného finančného systému a zvýšiť nezamestnanosť.

1. Diverzifikovaná ekonomika

Irán disponuje najväčšími dokázanými zásobami plynu na sveta a štvrtými najväčšími zásobami ropy, ako uvádzame v predchádzajúcej časti práce. V krátkodobom, ale aj strednodobom horizonte je to pre iránsku ekonomiku stimulujúci fakt. K tomu všetkému prirátame fakt, že Irán má pri ťažbe ropy na zemného plynu jedny z najnižších nákladov na ťažbu medzi krajinami OPEC. Problémom ropného sektora však zostáva zaostalosť výroby, z dôvodu nedostatočných investícií a slabého technologického vybavenia pri spracovaní.

⁶⁹ McKinsey Global Institute. *Iran: The 1 Trillion Growth Opportunity?* [online]. 2016 [Citované. 28.3.2016]. Dostupné na internete: <<http://mahdi.hashemitabar.com/cms/images/Download/mckinsey-global-institute-report-on-iran-economy-english.pdf>>.

⁷⁰ BASSIRI TABRIZI, A. *The Nuclear Deal: Exploiting Its Potential*. In: *Iran After the Deal: The Road Ahead*. Miláno: ISPI, 2015 128 s. ISBN 978-88-98014-88-0

Jednou z priorit iránskeho vládneho programu na roky 2016-2021, tzv. *Päťročného plánu rozvoja*, je zvýšiť pridanú hodnotu v oblasti ropy a zemného plynu, hlavne v oblasti rafinácie, transportu a následného predaja na svetových trhoch.

Ekonomika Iránu je spomedzi ropných krajín Blízkeho východu najmenej závislá na rope a zemnom plyne. Príjmy z ropy majú dlhodobu klesajúci podiel na vládnych príjmoch, samozrejme, toto bolo spôsobené aj sankciami, ale aj nízkymi cenami ropy, ktoré od roku 2014 klesli takmer o tri štvrtiny. Na začiatku tisícročia bola závislosť iránskej ekonomiky na ropa takmer dvojnásobná.

Maloobchod, reality, stavebníctvo a služby majú spolu väčší podiel na HDP ako ropa a zemný plyn dokopy. Viac ako dvadsať iránskych firiem má tržby väčšie ako 5 mld. USD, ale iba šesť z nich sú ropné spoločnosti. Plán vlády na obnovu iránskeho hospodárstva sa zameriava hlavne na posilnenie priemyslu, predovšetkým na modernizáciu výroby, zameranie sa na ťažbu a spracovanie nerastných surovín, zvýšenie kvality produktov v oblastiach ropy a zemného plynu, ich prepravy, tovarov s pridanou hodnotou, informačných a komunikačných technológií, poľnohospodárstva a vodného hospodárstva.

2. Vzdelané obyvateľstvo

Vzdelanie má v Iráne historický význam a tradíciu. V tabuľke 4 uvádzame, že v roku 2013 získalo inžiniersky titul 239 tisíc vysokoškolákov, čo je takmer rovnaký počet ako v USA a viac ako v Japonsku alebo v Južnej Kórei. V tzv. Šanghajskej rebríčke vysokých škôl v ktorom sa každoročne zoraďuje 500 najlepších univerzít na svete má Irán dve univerzity. Pre porovnanie India má iba jednu. Irán sa môže pochváliť aj najrýchlejšie rastúcim akademickým výskumom, ktorý je meraný počtom príspevkov v renomovaných medzinárodných žurnáloch.

Tabuľka 11: Ročný počet absolventov v odboroch inžinierskeho zamerania (2013)

Poradie	Krajina	Počet absolventov ročne (v tis.)
1.	India	1 635
2.	Čína	757
3.	Rusko	454
4.	USA	238
5.	Irán	234
6.	Japonsko	168
7.	Južná Kórea	148
8.	Indonézia	140
9.	Ukrajina	130
10.	Mexiko	114

Prameň: Vlastné spracovanie na základe viacerých internetových zdrojov.

Väčším problémom, ktorému sme sa už venovali v tejto práci, ako vzdelávanie mladých ľudí je ich problém uplatniť sa na trhu práce. Nezamestnanosť mladých stále rastie. Iránska ekonomika jednoducho potrebuje iných absolventov ako tých, ktorí končia vysokú školu, chýbajú im predovšetkým manažérske a obchodné schopnosti. Neschopnosť nájsť si prácu doma vedie mladých ľudí k migrácii za prácou do zahraničia. Presné štatistiky „odlevu mozgov“ nie sú známe, pretože žiadne oficiálne inštitúcie o nich neinformujú, ale odhaduje sa, že každoročne až tretina čerstvých absolventov odchádza do zahraničia.

Jasným príkladom, že Irán má kvalitný ľudský potenciál, je aj súčasná iránska vláda, kde skoro dve tretiny kabinetu majú doktoráty, šiesti z nich dokonca zo západných univerzít a traja dokonca z USA.

3. Vysoký stupeň urbanizácie

Potenciál pre rast iránskej ekonomiky sa skrýva aj vo vysokom počte mestského obyvateľstva. V Iráne sa nachádza 8 miest, ktoré majú viac ako milión obyvateľov (Teherán, Mashhad, Isfahán, Karaj, Tabríz, Shiraz, Ahvaz a Qom), pričom Teherán má viac ako 8 mil. obyvateľov. Celkovo tri štvrtiny iráncanov žijú v mestách, čo je v porovnaní s Indiou dvojnásobok a v tomto ohľade Irán predčil aj niektoré európske krajiny. V súčasnosti však tomuto vysokému podielu mestského obyvateľstva nezodpovedá úroveň infraštruktúry – cesty, železnice, letiská, prístavy budú musieť prejsť rozsiahlymi rekonštrukciami. Teherán

má vyššie HDP v parite kúpnej sily ako napr. Berlín, Hamburg alebo Rím a v rámci Iránu má vyššie HDP ako ďalšie štyri mestá dohromady, ale zvyšných sedem miest s populáciou vyššou ako milión obyvateľov značne prispievajú k decentralizácii ekonomiky.

4. Strategická poloha na križovatke obchodných ciest

Legendárna Hodvábna cesta, ktorá spájala západ s východom križovala územie dnešného Iránu. Jeho veľkosť a poloha ho historicky predurčuje na to byť bránou západno-východných a severo-južných obchodných ciest. V dnešnom ponímaní medzinárodného obchodu a spôsobu dopravy môže byť pre Irán kľúčový rozvoj leteckého sektora, ktorý analyzujeme v ďalšej časti tejto práce. Irán hraničí so siedmimi krajinami, ktorých populácia dokopy činí okolo 430 mil. obyvateľov. V dôsledku sankcií prestali do Iránu prúdiť priame zahraničné investície. V súčasnosti je najväčším obchodným partnerom Iránu Čína, ktorá pokrýva takmer 40% iránskeho obchodu, v tesnom závесе je India a Turecko.⁷¹ Ulohou pre Irán bude vybudovať dopravné prepojenia s okolitými krajinami, prípadne existujúcu infraštruktúru napojiť na medzinárodné trasy. Aj na základe horeuvedených faktov sme sa v inej časti práce rozhodli bližšie analyzovať a zhodnotiť vývoj leteckého sektora v Iráne.

5. Početná stredná trieda

Dôležitým faktorom a spoločným znakom všetkých rýchlo sa rozvíjajúcich ekonomík na svete je silná, rastúca stredná trieda obyvateľstva a rast jej kúpyschopnosti. 56% iránskeho obyvateľstva klasifikujeme ako strednú triedu s príjmom vyšším ako 20 000 USD ročne.⁷² Je to o viac ako polovicu vyššia hodnota ako v Číne (24%) alebo v Indii (21%).⁷³

3.5.1. Letecký trh v Iráne

Zrušenie sankcií bola úľavou pre iránsky letecký sektor, pretože flotila 225 civilných lietadiel zúfalo potrebovala nutnú modernizáciu. Kvôli sankčným režimom neboli pre Irán dostupné ani spoločnosti, ktoré by vykonávali údržbu lietadiel, nehovoriac o prístupe k novým lietadlám. Letecká flotila iránskych spoločností patrí k najstarším na svete, čo sa

⁷¹ BASSIRI TABRIZI, A. The Nuclear Deal: Exploiting Its Potential. In: Iran After the Deal: The Road Ahead. Miláno: ISPI, 2015 128 s. ISBN 978-88-98014-88-0

⁷² McKinsey Global Institute. Iran: The 1 Trillion Growth Opportunity? [online]. 2016 [Citované. 28.3.2016]. Dostupné na internete: <<http://mahdi.hashemitabar.com/cms/images/Download/mckinsey-global-institute-report-on-iran-economy-english.pdf>>.

⁷³ tamtiež

týka priemerného veku lietadiel bol tento vek v roku 2013 25 rokov.⁷⁴ Iránske letecké spoločnosti preto neboli považované za bezpečné a viaceré z nich mali zákaz lietať do krajín EÚ (celkovo iba približne tretina iránskych lietadiel môže lietať do EÚ) alebo do USA.⁷⁵ V posledných rokoch došlo v dôsledku slabšej infraštruktúry, zanedbania bezpečnostných predpisov, ale kvôli zlému technickému stavu lietadiel iránskych dopravcov, k viacerým leteckým nešťastiam, ktoré si vyžiadali okolo 500 ľudských životov.⁷⁶ V tabuľke 13 sú znázornené najväčšie iránske letecké spoločnosti a veľkosť ich flotily, ktorá pozostáva zo starších lietadiel americkej alebo sovietskej výroby. Najväčšou leteckou spoločnosťou v Iráne je *Mahan Air*, je však otázne dokedy si túto pozíciu udrží, pretože jej napojenie na Iránsku revolučnú gardu ju stále drží pod viacerými sankciami.

Tabuľka 12: Päť najväčších leteckých spoločností v Iráne (2015)

Poradie	Letecká spoločnosť	Veľkosť flotily
1.	<i>Mahan Air</i>	48
2.	<i>Iran Air</i>	36
3.	<i>Iran Aseman Airlines</i>	32
4.	<i>Zagros Airlines</i>	13
5.	<i>Kish Air</i>	11

Prameň: Airline Economics. Iran minimising Risk and maximising opportunity

Zastarané technické vybavenie je prekážkou pre rozvoj domáceho leteckého trhu a leteckých spoločností. Irán má v tomto smere jednu z najhorších pozícií spomedzi krajín Blízkeho východu. Prvým krokom na ceste k získaniu postavenia na svetovom leteckom trhu bude modernizácia. Zrušenie sankcií dovoľí Iránu začať rokovania s poprednými spoločnosťami v leteckom priemysle, ako napríklad s americkým výrobcom motorov General Electric, ktorý už prejavil záujem investovať v Iráne a podieľať sa na dodávkach

⁷⁴ Airline Economics. *Iran minimising Risk and maximising opportunity*. [online]. 2016. [Citované 15.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:X-xXzJq-jAsJ:www.iba.aero/wp-content/uploads/2016/11/76-81-IBA-IRAN-ilovepdf-compressed.pdf+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=sk>>.

⁷⁵ European Commission. *List of air carriers which are banned from operating within the Union, with exceptions*. [online]. 2016. [Citované 16.2.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/transport/sites/transport/files/modes/air/safety/air-ban/doc/list_en.pdf>.

⁷⁶ Airline Economics. *Iran minimising Risk and maximising opportunity*. [online]. 2016. [Citované 15.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:X-xXzJq-jAsJ:www.iba.aero/wp-content/uploads/2016/11/76-81-IBA-IRAN-ilovepdf-compressed.pdf+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=sk>>.

motorov, technického príslušenstva a údržby, čo sa časom prejaví na bezpečnosti iránskych lietadiel.

V Iráne sa okamžite po zrušení sankcií začali rokovania s dvoma najväčšími výrobcami civilných lietadiel na svete – s francúzskym *Airbusom* a s americkým *Boeingom* o dodávke nových lietadiel. 16. januára 2016 bola ohlásená predbežná dohoda o kúpe 118 dopravných lietadiel *Airbus* v hodnote 27 mld. USD.⁷⁷ V decembri ohlásil *Airbus* uzavretie dohody o dodávke 100 lietadiel do Iránu v celkovej hodnote okolo 18-20 mld. USD.⁷⁸ Ide o najmodernejšie lietadlá pre stredné a dlhšie vzdialenosti, konkrétne počty objednaných typov uvádzame v tabuľke. Prvé lietadlo typu A 321 priletelo do Iránu v januári 2017 a išlo o prvé lietadlo západnej výroby dodané od roku 1979. V roku 2017 sa očakáva dodanie ďalších 9 kusov lietadiel *Airbus*.⁷⁹

Tabuľka 13: Počet objednaných lietadiel Airbus (2016)

Typ lietadla	Počet objednaných kusov
A 320 Family	46
A 330 Family	38
A 350 XWB	16

Prameň: Airbus: Iran and Airbus seal historic aircraft order.

Približne v rovnakom čase uzatvoril *Boeing* zmluvu o dodávke 80 lietadiel v hodnote približne 17 mld. USD.⁸⁰ Rovnako ako v prípade *Airbusu*, aj tu ide o lietadlá na stredné a dlhšie vzdialenosti, konkrétne o 50 kusov lietadiel typu B 737 a 30 kusov lietadiel typu B 777.⁸¹ Dodávky lietadiel by sa mali začať v roku 2018.⁸²

Celý obchod však môže skomplikovať iránsky balistický program, ktorý nový americký prezident Donald Trump začiatkom roka 2017 ostro odsúdil. Prípadné odstúpenie

⁷⁷ Airbus signs Iran deal for 118 planes worth \$27 billion.[online]. 28.1.2016. [Citované 17.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.reuters.com/article/us-iran-europe-airbus-idUSKCN0V62D6>>.

⁷⁸ Airbus secures Iran Air deal with list price of \$18 billion..[online]. 22.12.2016. [Citované 17.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-4058652/Airbus-finalizes-deal-Iran-100-planes.html/>>.

⁷⁹ Iran Air takes delivery of its first of 100 Airbus aircraft. [online]. 17.1.2017. [Citované 18.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.airbus.com/presscentre/pressreleases/press-release-detail/detail/iran-air-takes-delivery-of-its-first-of-100-airbus-aircraft/>>.

⁸⁰ Iran seals \$17 billion Boeing deal, close to Airbus order [online]. 11.1.2016. [Citované 18.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.reuters.com/article/us-iran-boeing-deals-idUSKBN1400ZS>>.

⁸¹ tamtiež

⁸² Iran Close to Airbus Deal, to Get First Jets in 2017. [online]. 11.1.2016. [Citované 18.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://fortune.com/2016/12/11/iran-2017-airbus-deal/>>.

USA od JCPOA by mohli ohroziť a údržbu a prevádzku týchto lietadiel a ohrozené by boli aj desaťtisíce pracovných miest a to aj v USA. Zatiaľ boli uvalené sankcie na osoby, ktoré podporujú iránsky raketový program, aj keď Irán sa bráni, že tieto rakety nie sú schopné niesť jadrové hlavice a teda neporušil žiadne svoje medzinárodné záväzky. Kúpa týchto lietadiel prebieha aj prostredníctvom minimálne dvoch zahraničných leasingových spoločností, ktoré financujú kúpu 42 *Airbusov* a 35 *Boeingov*.⁸³ Iránsky trh predstavuje nielen pre týchto dvoch výrobcov lietadiel, ale prípadne aj pre čínskych, brazílskych, kanadských alebo ruských výrobcov veľkú investičnú príležitosť.

Irán plánuje zmodernizovať celý letecký priemysel, vrátane nákupu nových lietadiel a výstavby nových letísk spolu s rekonštrukciou existujúcej infraštruktúry. Päť najväčších iránskych letísk – Teherán, Mehrabad, Mashhad, Shiraz a Tabriz sú všetky v správe *Iran Airports Holding Company* (IAC), štátom vlastnenej spoločnosti spadajúcej pod Ministerstvo ciest a mestského rozvoja. Irán má v pláne postaviť päť ďalších nových letísk v regiónoch Araz, Qom a Ikiá, hodnota týchto investícií by mala dosiahnuť 8 mld. USD.⁸⁴

Letecký sektor je iba jedným z mnohých odvetví iránskeho hospodárstva, ktorý pod vplyvom zrušenia sankcií dostal šancu vrátiť sa na medzinárodnú scénu ale predstavuje veľkú šancu pre firmy z tohto odvetvia. Letectvo má veľký vplyv aj na ďalšie sektory hospodárstva, podporuje ekonomický rast, zjednodušuje obchod a turizmus. Nie je presne možné určiť aký rast môže Irán v leteckom sektore v krátkodobom horizonte dosiahnuť, ale nemôžeme pochybovať o tom, že vzhľadom na veľkosť populácie má veľký potenciál na značný rast.

3.6 Iránsko – slovenské obchodné vzťahy a možnosti ich rozvoja

So zrušením sankcií uvalených na Irán sa začína aj nová éra slovensko-iránskych obchodných vzťahov. Slovensko udržiavalo s Iránom obchodné kontakty aj počas embarga, prostredníctvom Česko-slovensko-iránskej obchodnej komory založenej v roku 2015. České, slovenské a predovšetkým československé podniky majú v Iráne výbornú reputáciu.

⁸³ Iran Reaches Lease Financing Deal For 77 Boeing, Airbus Planes. [online]. 17.2.2016. [Citované 20.2.2017]. Dostupné na internete: < <https://www.forbes.com/sites/dominicdudley/2017/02/17/iran-lease-finance-boeing-airbus/#4f3952194dfd>>.

⁸⁴Iran has ambitious plans to rejoin the aviation community; being just another player is not the goal [online]. 20. 1. 2016 [Citované 20.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.airlineleader.com/categories/regions/iran-has-ambitious-plans-to-rejoin-the-aviation-community-being-just-another-player-is-not-the-goal-270812>>.

V meste Tabríz dodnes fungujú strojárenské závody Machine Sazi, ktoré vybudovali Československí odborníci. Mesto Tabríz je centrom provincie Východný Azerbajdžan, nachádzajúcej sa severovýchodne od Teheránu. Československo udržiavalo ešte pred štvrtstoročím s Iránom veľmi silné ekonomické kontakty. Tieto však boli prerušené hlavne kvôli rozdielnym politickým vývojom v krajinách. Česká republika bola jednou z prvých krajín, ktoré ohlásili obnovenie ekonomických vzťahov s Iránom po zrušení sankcií. Dôkazom toho je aj otvorenie kancelárie agentúry Czech Trade v Teheráne, ktorá bude pomáhať českým exportérom v prieniku na iránsky trh. Slovensko o podobnom kroku zatiaľ neuvažuje.

Krajiny sa v novej ére obchodných vzťahov budú snažiť etablovať sa na iránskom trhu. Slovensku by toto oteplenie vzťahov mohlo pomôcť v automobilovom odvetví, pretože Nemecko, najväčší exportný partner Slovenska, bolo pred zavedením sankcií voči Iránu jeho najväčším obchodným partnerom. Automobily vyrobené na Slovensku (hlavne Volkswagen) by mohli poputovať na iránsky trh. Nemecká obchodná komora očakáva v priebehu nasledujúcich rokov nárast exportu Nemecka do Iránu na 5 mld. €. ⁸⁵ Nemecko v priebehu sankčných rokov na popredných priečkach obchodných partnerov Iránu nahradili krajiny ako Čína, India a krajiny z Blízkeho východu.

Nasledujúce tabuľky ukazujú objem tovarovej výmeny medzi SR a Iránom v rokoch 2011 až 2015. Musíme konštatovať, že tieto dve krajiny nie sú extrémne obchodne prepojené. V prípade exportov a importov, tvorí podiel obchodu s Iránom len nepatrné percento na celkovom zahraničnom obchode SR, rádovo ide len o stotiny percentuálneho podielu. Pre Slovensko, ako malú a vysoko otvorenú ekonomiku závislú na exporte je každá krajina, kde sa vyskytne príležitosť nadviazať dobré obchodné kontakty veľmi dôležitá. Predovšetkým treba spomenúť diverzifikáciu exportu, ktorá sa stáva kľúčovou záležitosťou v súčasnom nie celkom stabilnom a sankciami pretkanom svetovom hospodárstve.

Tabuľka 14: Hodnota importovaného tovaru do SR z Iránu v rokoch 2011-2015

Rok	2011	2012	2013	2014	2015
Hodnota importovaného tovaru (v tis. USD)	5738,73	4890,66	5970,74	6004,32	6156,17

Prameň: World Integrated Trade System. 2016

⁸⁵ Irán pomôže slovenskej ekonomike. [online]. 20. 1. 2016 [Citované 20.2.2017]. Dostupné na: <<http://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/380518-iran-pomoze-slovenskej-ekonomike/>>.

Tabuľka 15: Hodnota exportovaného tovaru zo SR do Iránu v rokoch 2011-2015

Rok	2011	2012	2013	2014	2015
Hodnota exportovaného tovaru (v tis. USD)	15 348,99	13 257,46	8249,22	16 738,02	20 488,07

Prameň: World Integrated Trade System. 2016

Dodajme, že za prvých 10 mesiacov roku 2016 importovala SR z Iránu tovary v hodnote približne 7,7 mil. USD a za rovnaké obdobie exportovala tovary do Iránu v hodnote takmer 17 mil. USD.⁸⁶

Prvým krokom na ceste k obnoveniu spolupráce s Iránom bola podnikateľská misia slovenských obchodníkov do Iránu vedená podpredsedom vlády SR, začiatkom roka 2016 v čase, kedy Irán oznámil, že splnil požiadavky medzinárodného spoločenstva a sankcie voči nemu budú zrušené. Počas tejto misie boli podpísané aj dve dôležité medzinárodné dohody Slovenskej republiky s Iránskou islamskou republikou o vzájomnej ochrane investícií a o zamedzení dvojitého zdanenia príjmov. Zmluvy majú uľahčiť spoluprácu slovenských a iránskych firiem na spoločných projektoch, podporiť vzájomný obchod a investície. Výsledkom tejto podnikateľskej misie bolo aj podpísanie kontraktov v hodnote asi 100 mil. Eur medzi iránskymi a slovenskými podnikmi.⁸⁷ Kontrakty sa týkajú hlavne spolupráce pri výrobe ľahkých vrťuľových lietadiel a projektov na výstavbu ekologických ropných zásobníkov.

Po uvoľnení sankcií sa pre Slovensko vytvára priestor na nadviazanie na tradičnú spoluprácu s Iránom z minulosti. V oblasti podpory investícií a vzájomného obchodu ju má uľahčiť a zvýšiť aj Memorandum o porozumení, ktoré so svojim iránskym partnerom Organizáciou pre investície, ekonomickú a technickú spoluprácu Iránu podpísala slovenská agentúra SARIO. Na oboch stranách existuje silný záujem o spoluprácu medzi univerzitami, v oblasti vedy a výskumu či pri študijných výmenách a štipendijných programoch.

⁸⁶ MZV a EZ SR. *Ekonomická informácia o teritóriu. Iránska islamská republika* [online]. 2017. [Citované. 19.3.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.mzv.sk/documents/730967/620840/Ir%C3%A1n+-+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu>>.

⁸⁷ Slovenské firmy zarobia v Iráne milióny. [online]. 22. 1. 2016. [Citované 20.3.2016]. Dostupné na: <<http://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/380811-slovenske-firmy-zarobia-v-irane-miliony-eur/>>.

Záver z misie a kroky SARIO (18.1.2016):⁸⁸

- iniciovanie ďalšej návštevy zástupcu vlády SR v Iráne sprevádzanej podnikateľskou misiou zameranou na vybrané sektory (energetika a OZE, IKT, automobilový priemysel a strojárstvo, vodného hospodárstvo)
- tlmočenie potreby nadviazania klírovacieho vzťahu medzi centrálnymi bankami SR a Iránu
- iniciovanie semináru pre finančné inštitúcie a banky s cieľom predstaviť otvorené projekty v Iráne a doriešiť spôsob ich financovania a poistenia
- organizácia semináru pre podnikateľov s cieľom ozrejmiť právne otázky ohľadom podnikania a obchodovania s Iránom

Od januára 2016 sa konalo viacero slovenských podnikateľských misií do Iránu. Prvá prebehla hneď 18. januára 2016, teda v čase, kedy bola podpísaná dohoda JCPOA a ktorú viedol podpredseda vlády SR a minister financií, čím bola slovenská delegácia druhou, ktorá navštívila Irán po podpise JCPOA.⁸⁹ Počas podnikateľskej misie ministra sprevádzalo 39 slovenských firiem a spoločne mali možnosť nadviazať spoluprácu s viac ako 200 spoločnosťami z Iránu na dvoch podnikateľských fórach. Hlavnými oblasťami rozvoja spolupráce je energetika, vodné hospodárstvo, finančníctvo, bankovníctvo a infraštruktúra.⁹⁰ Počas tejto misie bola podpísaná zmluva o zamedzení dvojitého zdanenia a zabránení daňovému úniku v odbore daní z príjmov a dohoda o podpore a vzájomnej ochrane investícií.

Druhá podnikateľská misia, ktorú zhodnotíme sa konala v dňoch 6. - 8. marca 2017, kedy Irán navštívil podpredseda vlády pre investície a informatizáciu SR a minister hospodárstva, ktorí absolvovali rokovania s významnými iránskymi partnermi - s prvým viceprezidentom Eshaq Jahangirim, s viceprezidentom pre vedu a techniku Sorena Sattarim, s ministrom hospodárstva a financií Ali Tayebniom a s viceprezidentom Iránu a šéfom Agentúry pre jadrovú energiu Iránu Ali Salehim. Okrem toho navštívili technologický park v Pardise, Výskumný inštitút ropného priemyslu (Research Institute of Petroleum Industry) a provinciu Východný Azerbajdžan, kde ich v meste Tabríz prijal guvernér. Oficiálnu návštevu sprevádzala podnikateľská delegácia 16 slovenských spoločností z oblasti

⁸⁸Slovenská podnikateľská misia do Iránu. [online]. 2016. [Citované 27.2.2017]. Dostupné na: <<http://www.sario.sk/sk/novinky/slovenska-podnikatelska-misia-do-iranu>>.

⁸⁹ Prvou bola delegácia Českej republiky, ktorá Irán navštívila 16.1.2016

⁹⁰ Minister financií podpísal v Iráne zmluvu o zamedzení dvojitého zdanenia. [online]. 20. 1. 2016. [Citované. 27.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=84&NewsID=939>>.

energetiky, strojárskoho priemyslu, zdravotníctva a farmaceutiky, stavebníctva, informačných a telekomunikačných technológií a bánk. Tabríz je významným priemyselným, banským a poľnohospodárskym regiónom krajiny, rozlohou a veľkosťou podobný SR. Práve návštevy regiónov Iránu majú potenciál na aktivovanie regionálnej ekonomickej spolupráce a zvyšujú šance slovenských podnikateľov na etablovanie sa v krajine. Ďalšími významnými výstupmi misie boli podpis Memoranda o porozumení medzi EXIMBANKOU SR a Organizáciou pre investície, hospodársku a technickú pomoc Iránu, ktorá má zmierňovať riziko pri podpore slovenských exportérov do Iránu a umožní pokračovať v rozvoji hospodárskej spolupráce a v hľadaní nových možností pre rozvoj priamych kontaktov podnikateľov oboch krajín. Otázka vzťahov bánk a financovania projektov v Iráne je stále aktuálna. Administratívne určené vysoké riziko krajiny (aj napriek posunu oproti minulému roku zo 7. do 6. rizikovej skupiny podľa hodnotenia OECD) združuje poistenie vzájomných transakcií a obchodov. Komerčné banky navyše vyčkávajú na “best practices” a prvé úspešné obchody, ktoré by vyslali pozitívny signál pre ďalšie obchody. Počas oficiálnych stretnutí a rokovaní prebehli diskusie aj o vydávaní štátnych záruk Iránu pre slovensko-iránske projekty na uľahčenie ich financovania.

Irán vzhľadom na svoj ekonomický potenciál vidí v Slovensku vzor pre budovanie svojho automobilového priemyslu. Slovenskí dodávatelia automobilových súčiastok by mohli mať signifikantný význam pri budovaní tohto sektora hospodárstva.

Doteraz najväčšie ohlásené projekty slovenských firiem v Iráne⁹¹:

- Spoločná výroba ľahkých vrtuľových lietadiel (30 mil. €)
- E-government, telefonický operátor (bez odhadu)
- Ekologické zásobníky na ropu (70 mil. €)
- Ropovody, produktovody (cca. 100 mil. €)

Z diplomatického hľadiska bola najvýznamnejšou udalosťou návšteva iránskeho ministra zahraničných vecí Mohammeda Džavada Zarífa v Bratislave, 10. novembra 2016. Zaríf je aj „tvárou“ dohody JCPOA a výraznou mierou sa pričínal o vznik tejto dohody. Spolu so slovenským ministrom zahraničných vecí otvoril slovensko-iránske podnikateľské fórum, na ktorom sa zúčastnili zástupcovia viac ako 20 iránskych a vyše 30 slovenských

⁹¹ MZV a EZ SR. *Ekonomická informácia o teritóriu. Iránska islamská republika* [online]. 2017. [Citované. 27.2.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.mzv.sk/documents/730967/620840/Ir%C3%A1n+-ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu>>.

firiem. Po skončení politických rokovaní podpísali Memorandum o porozumení medzi ministerstvami zahraničných vecí oboch krajín o politických konzultáciách. V ňom slovenská a iránska strana deklarujú záujem o bilaterálne konzultácie a výmenu informácií v oblastiach spoločného záujmu s cieľom rozvíjať dobré vzájomné vzťahy. vlády oboch krajín podporujú ekonomickú spoluprácu, napríklad pri rozvoji bankovníctva či vzájomnej dopravy. Irán má podľa slov Zarífa záujem najmä o technológie potrebné pre ťažbu ropy a zemného plynu, ale aj o spoluprácu pri budovaní jadrových reaktorov.

3.7 Investovanie v Iráne

Významnú úlohu pri ekonomickom rozvoji Iránu hrajú zóny voľného obchodu a špeciálne ekonomické zóny, pre ktoré platia osobitné finančné a bankové pravidlá, vrátane garancií a stimulov pre vstup priamych zahraničných investícií.

Najvýznamnejšie zóny voľného obchodu v Perzskom zálive sú - ostrov Kiš, kde sú umiestnené predovšetkým investície v oblasti obchodu a turistiky, ostrov Qešm s 300 priemyselnými, obchodnými a servisnými jednotkami a prístav Čáhbahár, kde majú sídla spoločnosti na výrobu elektroniky, bicyklov, chemických produktov a ďalšie priemyselné spoločnosti.⁹² Ďalšia zóna voľného obchodu je Sirján na juhovýchode krajiny. V poslednom období získavajú na význame nové zvláštne obchodné zóny ako Anzali v oblasti Kaspického mora, Sofálčegán, ktorý sa buduje v blízkosti Teheráne, a Džolfá - špeciálna ekonomická zóna vo Východnom Azerbajdžane.

Mnohé obmedzenia ako napr. bankové, finančné a investičné sú vo voľných zónach zrušené a iné sú zjednodušené - dovozné a vývozné režimy, colný režim, bankový styk, pracovné právo, sociálne zabezpečenie, zahraničné investície alebo pohyb cudzincov. Zahraniční a iránski investori môžu participovať na ekonomických činnostiach v akomkoľvek vzájomne odsúhlasenom investičnom pomere. V špeciálnych ekonomických zónach sú poskytované daňové prázdniny v trvaní od 4 do 15 rokov.⁹³ Stratégiu a koncepciu PZI vypracúva Ministerstvo hospodárstva a financií a jeho prostredníctvom potom Organizácie pre investície, ekonomickú a technickú pomoc v spolupráci s Iránskou centrálnou bankou. Perspektívne odvetvia, ktoré potrebujú zahraničný kapitál a know-how

⁹² SARIO. *Iránska islamská republika. Teritoriálna analýza ekonomických a obchodných príležitostí*. [online]. 2015. [Citované 20.2.2017]. Dostupné na internete: <http://www.sario.sk/sites/default/files/content/files/Teritori%C3%A1lna_anal%C3%BDza_Ir%C3%A1n_2015_fin_upr.pdf>.

⁹³ Irán: Zahraniční obchod a investice. [online]. [Citované 15.3.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/iran-zahranicni-obchod-a-investice-19401.html>>.

sú napríklad: budovanie modernej infraštruktúry (textilný, potravinársky priemysel, dopravná infraštruktúra, ochrana životného prostredia), ďalej výroba zariadení a strojov pre uvedené odvetvia. Ekonomický vývoj Iránu v posledných 20 rokoch ukázal, že táto krajina je životne závislá na medzinárodnej kooperácii v oblasti transferov technológií a transferu know-how. Irán má citeľný nedostatok vlastných vnútorných investičných zdrojov a nevyhnutne potrebuje prílev zahraničného kapitálu. V minulých rokoch bolo ohlásených okolo 49 investičných projektov do výstavby rafinérií (kvôli sankciám neboli zatiaľ realizované), energetického sektora, priemyslu, poľnohospodárstva a výroby hliníka.⁹⁴ Prevažná časť investorov je z krajín EÚ, hlavne z Nemecka a Francúzska. Je takmer nemožné zistiť objem prílevu PZI do Iránu. V máji 2002 vstúpil do platnosti nový zákon o ochrane a podpore investícií a jeho vykonávacie predpisy, v ktorom sú podstatné zmeny pre zahraničných investorov, výrazne zjednodušujúce proces a zvyšujúce atraktivnosť pre príliv zahraničného kapitálu. Umožňuje vstup zahraničného kapitálu (s výnimkou ropy a plynu) až do 100%, zakladanie joint venture podnikov až do výšky 100% podiel na výrobe na domácom trhu a pre export do tretích krajín je limitovaný na 25-35%; zdanenie zisku 25%.⁹⁵ Zodpovedným orgánom je Rada pre zahraničné investície pri Ministerstve hospodárstva a finančných vecí.

Základné právne predpisy:

- Zákon o zainteresovaní a ochrane zahraničných investícií v Iráne z roku 1955
- Zákon z roku 1993 o zakladaní voľných obchodno-priemyselných zón v Iráne (Free Trade - Industrial Zones)
- Zákon o piatom päťročnom ekonomickom, sociálnom a kultúrnom rozvojovom pláne (2010-2015).

Dovoz zahraničného kapitálu do Iránu je možný:

- vo forme zahraničných mien
- vo forme zariadení, náradia, náhradných dielov, základných surovín
- vo forme pozemných, vzdušných a námorných dopravných prostriedkov
- vo forme patentových práv

⁹⁴ MH SR. *Obchodno-ekonomická informácia o teritóriu*. [online]. 2008. [Citované. 19.3.2017]. Dostupné na internete: <file:///C:/Users/hp/Downloads/ZIT_2008_Iran_september%20.pdf>.

⁹⁵ Irán: Zahraniční obchod a investice. [online]. [Citované. 20.3.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/iran-zahranicni-obchod-a-investice-19401.html>>.

- vo forme miezd a platov hradených expertom v zahraničnej mene.

Všetok čistý zisk nadobudnutý v Iráne, pripočítaný k základnému kapitálu alebo investovaný do iných podnikov, ktoré spadajú do rámca Zákona o zainteresovania a ochrane zahraničných investícií, bude považovaný za zahraničný kapitál. Stotožňujeme sa s Čechom, ktorý hovorí, že získanie nevyhnutných zahraničných investícií pre iránsku ekonomiku môže byť sprevádzané komplikáciami. Nebezpečnou je hlavne problémovosť hospodárstva, ktorá tkvie hlavne v nasledujúcich bodoch⁹⁶:

- Nedokončený proces liberalizácie trhu
- Prekonanie negatívneho prístupu časti iránskych vládnucich elít k problému otvorenia iránskej ekonomiky zahraničným investorom.
- Slabé výsledky v medzinárodných hodnoteniach ekonomických a právnických inštitúcií nutný pre rast a rozvoj.
- Problémy s korupciou a ochranou práv duševného vlastníctva.
- Nedostatky fungovania jeho inštitúcií a celkový prístup ku kultúre obchodovania.

Hospodárstvo Iránu sa môže zdať neefektívnym vo vzťahu ku generovaniu ziskov spoločností. Irán trápi predovšetkým nelichotivé hodnotenie podnikateľského prostredia zahraničnými agentúrami. Podľa Čecha pozostáva proces z vytvorenia priaznivého investičného prostredia z nasledujúcich opatrení⁹⁷:

- Vytvorenie zákonnej ochrany investičného kapitálu
- Liberalizovanie trhu prostredníctvom privatizácie
- Riešenie korupcie
- Funkčný a stabilný bankový systém so silnou centrálnou bankou
- Využitie doposiaľ nedostatočne využívaného, a rozhodne nie nevýznamného potenciálu iránskej diaspóry, žijúcej v zahraničí.

Prílevu investícií do krajiny môže zabrániť aj príliš konzervatistický postoj spoločnosti vo vzťahu k zapojeniu sa do medzinárodného obchodu. Takéto tendencie vedú k obmedzovaniu súkromného vlastníctva v krajine, prípadne k znárodňovaniu, tak ako sa to

⁹⁶ ČECH, E. 2015. *Selected Questions of Solving the Iranian Economy after Lifting the International Sanctions*. In: Zborník z 2. medzinárodnej konferencie – Actual Economy - Local Solution for Global Challenges. Praha, 2015. 309 s.

⁹⁷ tamtiež

stalo v roku 1979. Do toho obdobia siahajú aj korene názorového prúdu, ktorý považuje súkromné vlastníctvo za ohrozenie štátu, jeho celistvosti a neutrality. Je to vo všeobecnosti problém, ktorý po dlhé desaťročia pretrváva v povahách a mysliach iránskeho obyvateľstva, veľmi citlivo vníma akékoľvek snahy zahraničných spoločností preniknúť na iránsky trh. Veľké medzinárodné firmy, napr. aj z prostredia ropného priemyslu, sa im často spájajú s nie veľmi príjemnými skúsenosťami z minulosti, kedy si tieto spoločnosti dosť nevyberavým spôsobom uzurpovali iránske nerastné bohatstvo a územie. Po roku 1951 a vývoji po roku 1979 nadobudlo iránske obyvateľstvo dojem, že môže mať svoje prírodné bohatstvo vo svojich rukách aj vo väčšej miere.

4. Irán v súčasných medzinárodných vzťahoch

4.1 Vzťahy Irán - USA

Kľúčovým momentom pre postavenie Iránu v medzinárodných vzťahoch bude vývoj iránsko-amerických vzťahov. V tejto kapitole zhodnotíme možnosti vývoja týchto vzťahov a načrtujeme cestu akou by sa mohli vyvíjať. Podstatné tiež bude ako bude Irán kooperovať s Európskou úniou ako dôležitým partnerom pre vývoz ropy a ako rozvinie politické vzťahy s Čínou, ktorá udržiavala styky s Iránom aj počas sankčného obdobia. Rusko je pre Irán v otázke vývozu ropy a plynu strategickým partnerom a medzi týmito dvoma krajinami dochádza k intenzívnej spolupráci v oblasti petrochemického priemyslu. V rámci regiónu Blízkeho východu bude pre Irán podstatné zachovať stabilitu a udržať súperenie o vplyv so Saudskou Arábiou na uzde a zároveň rozvíjať vzťahy s ostatnými krajinami moslimského sveta. Predikovaníu týchto vzťahov sa budeme venovať v tejto kapitole.

Irán bezpochyby môžeme označiť ako mocnosť a najvýznamnejšieho hráča na šachovnici Blízkeho východu. Túto úlohu napĺňa aj historicky a jeho stabilita je potrebná a nutná pre zachovanie stability celého regiónu. Jadrový program, politicky zneužitý na propagandistické účely len ukázal potenciál ovplyvniť život v Perzskom zálive. Vo vzťahu ku krajinám Blízkeho východu došlo počas sankčného obdobia k určitej rozpoltenosti. Svoju úlohu v tejto oblasti sveta zohrávajú aj náboženské otázky, predovšetkým súperenie Šíitov a Sunnitov, čo objasňuje agresívny postoj Iránu k niektorým sunnitským krajinám (napr. Egypt). Prekážkou, ktorá stojí v ceste Iránu ovládnuť Blízky východ je prítomnosť Spojených štátov amerických v susednom Afganistane a Iraku a ich námorné jednotky v ďalších krajinách Perzského zálivu. Prítomnosť amerických ozbrojených jednotiek by mohla byť do budúcnosti hrozbou pre Irán v prípade, že by z nejakých príčin došlo k vývoju, ktorý bude v rozpore s dohodou JCPOA a ktorý bude ohrozovať mier. USA ako svetová veľmoc chce prostredníctvom svojich spriaznených krajín, alebo krajín ktoré majú status regionálnej mocnosti, ovplyvňovať dianie na v rôznych regiónoch sveta tak, aby to bolo v súlade s ich zahraničnopolitickými cieľmi. Irán nie je v žiadnom takomto „vazalskom“ vzťahu so Spojenými štátmi, čo prirodzene vedie k napätiu v vo vzťahoch Iránu a jeho partnermi s arabskými krajinami, ktoré sú spojencami USA. Je však potrebné pripomenúť,

že v nedávnej histórii bolo obdobie kedy USA a Irán boli spriaznenými krajinami a prvé kroky v tvorení iránskeho jadrového programu boli za výraznej pomoci USA.⁹⁸

Vo vzťahoch Irán-USA môžeme predikovať tri cesty vývoja.⁹⁹ Prvou cestou je znovuoobnovenie diplomatických vzťahov. Prezident USA Barack Obama sa prvýkrát pokúsil o zlepšenie vzťahov s Iránom v roku 2009, keď vyzval iránskeho prezidenta na dialóg medzi oboma krajinami. Tento návrh však nenašiel dostatočnú podporu u duchovného vodcu Ajatolláha Chameneiho, ktorý má posledné slovo v dôležitých zahraničnopolitických rozhodnutiach. Neželal si rozvíjať iránsko-americké vzťahy a viesť rozhovory mimo oblasti jadrového programu Iránu. Neochota duchovného vodcu môže mať rôzne dôvody. Prvým dôvodom môže byť ten, že otázku rozvoja iránsko-amerických vzťahov nechá na svojho nástupcu z jednoduchého dôvodu, a síce, že Ajatolláh Chamenei bol kedysi dôverníkom Ajatolláha Chomejního, vodcu islamskej revolúcie a nechce sa takýmto spôsobom spreneveriť ideálom revolúcie a zblížiť sa s „Veľkým Satanom“, čiže USA. Takýto krok by mohol viesť k ideologickému narušeniu vodcovského postavenia Ajatolláha Chomejního. Druhý dôvod môžeme vidieť v obave, že západné krajiny spolu s USA chcú prostredníctvom „mäkkej sily“ oslabiť alebo dokonca zvrhnúť súčasný politický režim v Iráne. Podľa názoru duchovného vodcu by zblíženie so západom ohrozilo iránsku kultúru a podkopalo ideály spoločnosti. Tlak zo strany západných krajín napríklad na dodržiavanie ľudských práv vníma ako snahu oslabiť režim a vyvolať zámienku na kultúrnu intervenciu v Iráne. Po tretie, zblíženie sa s USA by mohlo narušiť rovnováhu v mocenskom prostredí vo vedení Iránu v prospech zástancov pragmatickej línie. Takýto vývoj by ohrozil tvrdú líniu, ktorá je pod kontrolou iránskeho bezpečnostného aparátu a mohol by ohroziť aj pozíciu duchovného vodcu. Preto kým bude Ajatolláh Chamenei pri moci, dramatický posun vo vzťahoch medzi USA a Iránom sa javí ako nepravdepodobný. Spoločný postup pri vytváraní JCPOA nám však ukázal, že diplomatické rozhovory môžu aspoň z časti a na určitý čas zmierniť a v niektorých ohľadoch aj úplne odstrániť napaätie medzi USA a Iránom.

Druhou možnosťou vývoja iránsko-amerických vzťahov je udržiavanie statusu „quo“ a to v prípade absencie predovšetkým politickej vôle zlepšovať vzťahy s USA. V tomto scenári vývoja budú Irán a spojené štáty spolupracovať ad hoc na konkrétnych prípadoch,

⁹⁸ Môžeme povedať, že zlomovým momentom bol pád Šacha Muhammada Rezu Páhlaviho a Iránska revolúcia v roku 1979.

⁹⁹ 3 Possible Paths for Iran-US Relations. [online]. 24.8. 2016. [Citované. 3.3.2017]. Dostupné na internete: <<http://thediplomat.com/2016/08/3-possible-paths-for-iran-us-relations/>>.

kedy im spoločný postup vyhovuje a je v súlade s cieľmi ich politík. Súčasný prezident Hasan Rúhaní nemá žiadny záujem na raste napätia medzi oboma krajinami, zvlášť po podpise dohody JCPOA. Ani v záujme USA by nemalo byť destabilizovanie regiónu a vyvolanie nového konfliktu. Niektoré akcie zo strany Iránu ako napríklad balistický program alebo jeho angažovanosť v Sýrii alebo Libanone považujú USA za provokáciu, na strane druhej je pre Irán prítomnosť amerických ozbrojených síl v Perzskom zálive bezpečnostná hrozba, ktorá však zatiaľ nemá akútny charakter. Napriek týmto problémom existujú oblasti spoločného záujmu oboch krajín, napríklad boj proti Islamskému štátu. Ani jedna z krajín oficiálne spoluprácu nikdy nepotvrdila, no naznačili, že v tomto boji ťahajú za jeden povraz.

V treťom možno scenári vývoja iránsko-amerických vzťahov je možné pripísať pád dohody JCPOA. Kľúčovou otázkou zahraničnej politiky pre administratívu nového amerického prezidenta Donalda Trumpa bude postoj voči Iránu, tak ako tomu bolo aj v prípade Obamovej administratívy. Neistotu však vyvoláva samotný prezident USA, ktorý nemá žiadne skúsenosti v zahraničnej politike a zatiaľ nevieme koho radám v tejto oblasti bude načúvať. Počas volebnej kampane zastával pomerne tvrdý postoj ku krajinám Blízkeho východu, predovšetkým však k Iránu a dohode JCPOA. Jedna vec je niečo vyhlásovať a druhá vec je reálne to aplikovať v praxi. Na konferencii AIPAC v marci 2016 Trump vyhlásil, že *„Mojou prioritou číslo jeden je zrušiť katastrofálnu dohodu (JCPOA) s Iránom, pretože je katastrofou pre USA, Izrael a Blízky východ.“*¹⁰⁰ V ďalších myšlienkach poukazoval na to, že hoci sa Irán vzdá jadrového programu výmenou za zrušenie sankcií, napriek tomu bude schopný o pár rokov vyvinúť jadrovú zbraň. Poukázal tiež na fakt, že Irán pokračuje v balistických testoch, čo je v rozpore s rezolúciou BR OSN. Okrem toho Trump podzireva Irán aj z podpory teroristických skupín na Blízkom východe, prispieva k destabilizácii regiónu a predstavuje hrozbu pre celý Perzský záliv. Je to značný rozdiel v postoji USA oproti postoj vlády prezidenta Obamu. Kým Obamova administratíva sa snažila iránske hrozby riešiť zmierlivo a bagatelizovala ich dúfajúc, že Irán bez jadrového programu nastúpi cestu modernizácie krajiny, Trumpova administratíva zatiaľ nevie ako sa k týmto iránskym hrozbám racionálne postaviť. Myslíme si, že je veľmi nepravdepodobné, že USA odstúpia od dohody JCPOA z jedného veľmi pragmatického dôvodu: dohoda JCPOA je multilaterálna, podpísala ju ďalších päť krajín, ktoré momentálne ani náznakom

¹⁰⁰ Read Donald Trump's Speech to AIPAC. [online]. 21.6.2016 [Citované 20.3.2017]. Dostupné na internete: <<http://time.com/4267058/donald-trump-aipac-speech-transcript/>>.

neuvažujú od ostúpenia od nej. V súčasnosti Irán pod vplyvom plnenia podmienok vyplývajúcich z JCPOA dúfa v skorý reštart ekonomiky, návrat na svetové trhy a investície do infraštruktúry. Zrušenie sankcií by vyvolalo aj zrušenie obmedzení iránskeho jadrového programu a to by viedlo k okamžitému znovunaštartovaniu jadrových zariadení. Časom však môžu USA požadovať otvorenie dohody JCPOA a rokovať o zmene povinností Iránu a sprísniť sankcie. Tento krok by však pravdepodobne narazil na iránsky odpor, ktorý by žiadal recipročné ústupky a celé rokovania by sa dostali do slepej uličky.

Spojené štáty a Irán obaja majú legitímne dôvody mať voči sebe ambivalentný postoj. Posledných 40 rokov nedôvery a nepriateľstva nepriniesli ani jednej strane žiadne výhody. JCPOA preukázal, že nevyriešené otázky medzi nepriateľmi sa dajú vyriešiť pomocou diplomacie a otvorenej komunikácie. Ajatolláh Chameneí, ktorý podporil jadrovú dohodu, doteraz nevyjadril ochotu zapojiť sa do komplexných rozhovorov so Spojenými štátmi. Preto každý významný posun vo vzťahoch na území USA-Irán sa zdá pre túto chvíľu nepravdepodobný. Pri absencii jasných možností, obe krajiny by mali využiť priestor vytvorený JCPOA na udržanie vysokej úrovne kontaktov. Obe strany by sa mali zamerať na dodržiavanie svojich záväzkov vyplývajúcich z JCPOA a hľadať príležitosti, ako rozšíriť možnosti spolupráce. Na iránsko-americké vzťahy bude mať zásadný vplyv výsledok iránskych prezidentských volieb v máji 2017. Ak bude do svojho druhého funkčného obdobia zvolený súčasný prezident Hasan Rúhaní, je väčšia šanca, že spolu s duchovným vodcom bude implementácia a doržovanie záväzkov JCPOA bezproblémová. V prípade víťazstva kandidáta z tvrdšieho krídla, je ďalší vývoj krajiny a iránsko-amerických vzťahov otázný.

4.2 Pozícia Iránu na Blízkom východe

V posledných rokoch hlavne „Arabská jar“ a pokračujúce hrozby voči Iránu spôsobili, že Irán nebol schopný zvýšiť svoj vplyv na Blízkom východe, ale musel sa zamerať na udržanie pozícií. Z tohto dôvodu investoval prostriedky do zbrojenia a do finančnej a politickej podpory už existujúcej sféry svojho vplyvu. Táto snaha umožnila Iránu udržať svoj vplyv na svojich spojencov, ako napríklad Sýriu, ale zároveň Irán, aj v dôsledku svojich náboženských postojov ku krízam v moslimských krajinách stratil silu a stratili ju aj jeho spojenci, čo podkopávalo jeho dlhodobú snahu o zvýšenie vplyvu v oblasti. Zdá sa však, že pod vplyvom súčasného politického vedenia Iránu dochádza ku zvratu v tomto

vývoji. Mnohí odborníci konštatujú, že Irán je na vzostupe, čo sa týka jeho vplyvu na Blízkom východe a tak to začínajú vnímať aj v USA. Predovšetkým iránska prítomnosť v Sýrii a v Iraku je v rozpre so záujmami USA na Blízkom východe a iránska zahraničná politika by nemala podceňovať niektoré nebezpečné kroky, ktoré by mohli Iránu v budúcnosti uškodiť. Ako príklad uvedieme podporu akcií režimu Baššara Assada v Sýrii alebo podporu ozbrojených islamských skupín.

Pre pokoj a mier na Blízkom východe sú kľúčové vzťahy medzi dvoma aspirantmi na hegemonov v tejto oblasti – Iránom a Saudskou Arábiou. Historických dôvodov na konflikt medzi týmito dvoma rivalmi je niekoľko – náboženské (šítsky Irán vs. sunnitská Saudská Arábia) a národnostné (Peržania vs. Arabi). Sem môžeme priradiť aj na prvý pohľad stabilizujúci prvok, no po zvážení situácie v konečnom dôsledku narušujúci rovnováhu – dohodu JCPOA, ktorá výrazne ohrozí Saudskú Arábiu, ktorá doposiaľ bola najsilnejšou krajinou v regióne ak vezmeme do úvahy kombináciu ekonomickej a politickej sily. Vzťahy Iránu a Saudskej Arábie sa v posledných rokoch zhoršili. Zatiaľ to však nevyzerá na veľký vojenský konflikt na regionálnej alebo globálnej úrovni, ale hrotenie napätia môže priniesť chaos. Rusko a USA potvrdili svoje historické pozície v sýrskom konflikte. Akékoľvek aliancie, ktoré by boli vytvorené nemusia mať dlhú trvácnosť a to z dôvodu, že situácia sa na Blízkom východe môže zmeniť radikálne zo dňa na deň. Ako sme už uviedli nemožno predpokladať v blízkej budúcnosti zlepšenie vzťahov medzi týmito dvoma krajinami predovšetkým kvôli náboženským rozdielom. Všetko bude záležať od externých mocností tohto regiónu – Ruska a USA ako sa rozhodnú budovať svoju sféru vplyvu. Takýto postup, kedy vzťahy medzi jednotlivými štátmi je ovplyvňovaný treťou stranou, v súčasnosti USA a Ruskom, prípadne Čínou je typickým pre celý Blízky východ, minimálne za posledné storočie. Z času na čas sa však stane, že sa krajina aj pod vplyvom tretích strán rozhodne vziať osud do vlastných rúk, čo vedie ke zvrhnutiu politického systému a nastoleniu iného viac či menej demokratického zriadenia.

Irán a Saudská Arábia potrebujú nájsť k sebe cestu, pretože ich spája a zároveň rozdeľuje ich náboženstvo. Je to niečo, čo je v obyvateľstve zakorenené dlhé veky a pochopenie tohto rozporu západným svetom nemožno očakávať. Ak by sa tieto rozpory podarilo aspoň čiastočne zotrieť v záujme mieru a bezpečnosti, potom by Blízky východ mohol byť oázou pokoja.

4.3 Vzťahy Irán – Rusko

V iránsko-ruských vzťahoch možno badať veľký potenciál, otázkou však zostáva nakoľko sa tento potenciál premietne do reálnej spolupráce. Vznik pevného politického a ekonomického základu si vyžaduje čas a čas môže obom stranám v tomto úsilí chýbať. Vzťahy medzi Ruskom a USA môžu do značnej miery ovplyvniť aj vzťahy Iránu s Ruskom. V prípade ak by sa Rusko a USA dohodli na zlepšení spolupráce, mohlo by Rusko zobchodovať svoje pozície v Iráne za isté ústupky zo strany USA. Podstatnú úlohu v iránsko-ruských vzťahoch môže zohrať aj medzinárodné postavenie oboch krajín. Rastúce napätie vo vzťahoch so západnými krajinami nasmerovalo ruské aktivity do Iránu, zatiaľčo medzičasom Irán výrazne zlepšil svoje vzťahy so západným svetom, predovšetkým s EÚ, čo sa prejavuje aj v určitých konkrétnych krokoch, ktoré z času na čas Irán podnikne a ktoré nie sú celkom v súlade s ruskými záujmami. Príkladom môžu byť občasné vyhlásenia Iránu o tom, že je pripravený vytlačiť Rusko z pozície jednotky v dodávkach zemného plynu do Európy. Nateraz zostáva len pri slovách, ale je možné, že v budúcnosti by sa Irán mohol zapojiť do veľkých medzinárodných projektov ako napríklad plynovod Nabucco, ktorý by mal viesť od tureckých hraníc do Rakúska. Za tejto situácie musí byť Rusko pripravené ponúknuť Iránu zaujímavé možnosti bilaterálnej spolupráce a primäť ho k dodržiavaniu predchádzajúcich dohôd. Bude to výzva vidieť ako ďaleko je Rusko ochotné a schopné zájsť v politickej spolupráci s Iránom. Vytvorenie bližšej komplexnej aliančnej spolupráce môžeme nateraz vylúčiť, pretože to by malo vážny dopad na vzťahy Ruska s inými štátmi ako napr. Izrael, krajinami GCC. Za zmienku stojí aj fakt, že vplyv Iránu v krajinách ako Afganistan, Irak alebo Sýria v mnohom prevyšuje ruský vplyv, čiže ruská pomoc, alebo spolupráca s Iránom v podobných krajinách má len veľmi nepatrný charakter a Rusko sa dá v týchto prípadoch považovať za nie hlavného aktéra iránsko-ruskej spolupráce. Okrem toho, v niektorých otázkach môžu byť pozície Ruska a Iránu podobné ale nemusia sa celkom zhodovať. Rozdiel v týchto pozíciách môže spôsobiť ťažkosti pri dialógu a v krajnom prípade môžu byť aj zdrojom napätia medzi oboma krajinami. Tak je to napríklad pri rozhovoroch o právnom statuse Kaspického mora, obe krajiny majú podobný názor ale dohoda je zatiaľ stále v nedohľadne, čo vedie v konečnom dôsledku k destabilizácii. Ich názory sa rozchádzajú pri územnom členení Kaspického mora, nedokázali sa zhodnúť na režime navigácie v častiach pod národnou správou jednotlivých krajín. Irán dlhodobo trvá na demilitarizovaní Kaspického mora a na obmedzení vojenského potenciálu pobrežných krajín

a na založení spoločného vojenského systému bezpečnosti v Kaspickom mori. Z hľadiska hospodárskej spolupráce má iránsko-ruská spolupráca svoje limity. Okrem farebných kovov, dreva a petrochemických produktov, Rusko má už veľmi obmedzený sortiment, ktorý by mohlo ponúknuť Iránu. Neboli to medzinárodné sankcie ani narastajúci hospodársky vplyv Číny v regióne a ani neochota iránskych predstaviteľov spolupracovať s Ruskom, ale rastúci rozdiel v technológiách medzi Ruskom a západným svetom a tiež ruské domáce problémy v oblasti ekonomiky, ktoré prinútili Irán hľadať obchodných partnerov aj inde. Momentálne Rusko nedokáže ponúknuť Iránu najmodernejšie vybavenie a technológie, ktoré tak kriticky potrebuje.

Súčasnú krízu na Blízkom východe a vzájomná túžba oslabiť prítomnosť USA v tomto regióne bude v pravdepodobne aj v blízkej budúcnosti základom pre posilňovanie pravdepodobne spolupráce medzi Moskvou a Teheránom. Pokiaľ sa neupokojí situácia v Sýrii, bude práve táto krajina centrom ich záujmov v regióne. Ich dočasné spojenectvo v Sýrii môže trvať dlhšie ako by sami očakávali, zvlášť v tom prípade, keby riešenie konfliktu bolo v nedohľadne. Irán spolu s Ruskom stoja na čele boja proti Islamskému štátu, príkladom bolo aj využívanie iránskych leteckých základní ruskými lietadlami. Takáto forma spolupráce sa môže zopakovať kdekoľvek inde. Spoločne so Sýriou, Irakom a hnutím Hizballáh vytvorili koalíciu „4+1“ ako prostriedok na zdieľanie informácií v Bagdade.

Pre Rusko budú vzťahy s Iránom závisieť od mnohých faktorov, ktoré sa niekedy javia ako protichodné. Irán sa môže obávať, že Rusko náhle zmení svoj postoj k USA a ku západu a tým by sa stal pre Rusko nedôležitým. Takáto zmena však neprichádza len tak, väčšinou je dlhodobo sprevádzaná súvisiacimi udalosťami. Vzťah Teheránu a Moskvy mnohí, aj ruskí analytici označujú ako „bdelé partnerstvo“ a to aj napriek intenzívnej vojenskej spolupráci v Sýrii.¹⁰¹

Limitom pre rozvoj iránsko-ruských vzťahov sú vzťahy Ruska s ostatnými krajinami v regióne Blízkeho východu, ktoré Rusko nejakým spôsobom potrebuje udržiavať. Rusko sa predovšetkým vo vzťahu sunnitským moslimským krajinám nechce prezentovať ako blízky partner šíitskeho Iránu, to by nahrávalo rôznym teroristickým skupinám, aby preniesli „džihád“ do Ruska, čo predstavuje veľkú, nekontrolovateľnú bezpečnostnú hrozbu.

¹⁰¹ The new power couple: Russia and Iran in the Middle East. [online]. 13.9.2016 [Citované 1.3.2017]. Dostupné na internete: <http://www.ecfr.eu/publications/summary/iran_and_russia_middle_east_power_couple_7113>.

Budúcnosť hospodárskych vzťahov môžeme vidieť v zbrojárskom priemysle, Irán bude v tomto smere pre Rusko dôležitým obchodným partnerom aj keď Rusko musí v tomto regióne narábať pri predaji zbraní opatrne, či už z dôvodu interných politických problémov medzi štátmi Blízkeho východu a Irán bude mať skôr záujem o technológie, ktoré by mohol aplikovať priamo vo výrobe v Iráne ako o hotové zbrane, týmto by dosiahol určitú mieru sebestačnosti, čo Moskva nebude chcieť pripustiť.

V energetickom sektore bude situácia podobná, kedy Irán nebude chcieť nechať Rusko dominovať predovšetkým na trhu so zemným plynom. Opakujeme však, že Irán najskôr potrebuje zmodernizovať svoju infraštruktúru, aby mohol svoj potenciál v energetike naplno rozvinúť. Ruský koncern Rosatom informoval o pláne na výstavbu ôsmich reaktorov v Iráne. O štyri bloky by sa mala rozšíriť elektrárňa v Búšeru, pri stavbe ktorej už v minulosti Rusko Iránu pomáhalo. Moskva poskytne Teheránu aj pôžičku vo výške 2,2 mld. USD.¹⁰² Miesto výstavby ďalších reaktorov zatiaľ nie je známe.

4.4 Vzťahy Irán – EÚ

Koncepcia vzťahov Európskej únie s Iránom je navrhnutá a obsiahnutá v dokumente s názvom „Stratégia EÚ voči Iránu po jadrovej dohode“ z roku 2016, ktoré vydalo Generálne riaditeľstvo pre vonkajšie vzťahy na žiadosť Európskeho parlamentu.¹⁰³ Tento dokument pojednáva predovšetkým o strategickom význame Iránu pre EÚ a poukazuje tiež na významnú rolu, ktorú EÚ a jej predstavitelia mali pri rokovaniach o JCPOA. To je základ pre ďalšiu konštruktívnu spoluprácu oboch strán, ktorá bola narušená v dôsledku sankcií. Len pripomeňme, že do roku 2008 bola EÚ pre Irán najväčším obchodným partnerom.

K zlepšeniu vzťahov smerujú napríklad aj inštitucionálne zmeny vykonané v rámci Európskej služby pre vonkajšiu činnosť, ktoré odrážajú výsledky Spoločného komplexného akčného plánu, najmä zriadenie pracovnej skupiny pre Irán v rámci Európskej služby pre vonkajšiu činnosť (ESVČ) s cieľom koordinovať rôzne oblasti činností týkajúcich sa problematiky Iránu. ESVČ už pracuje na zriadení delegácie EÚ v Teheráne, ktoré sa

¹⁰² Iran says Russia to begin building two nuclear plant units next week. [online]. 11.12.2016 [Citované 2.3.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.reuters.com/article/us-iran-nuclear-russia-idUSKBN0U51RN20151222>>.

¹⁰³ European Parliament. Directoriat-External for External Policies. Policy Department. *An EU Strategy for relations with Iran after the nuclear deal*. [online]. 2016 [Citované 2.3.2017]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578005/EXPO_IDA\(2016\)578005_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578005/EXPO_IDA(2016)578005_EN.pdf)>.

požadovalo v uzneseniach Európskeho parlamentu, keďže tak bude EÚ umožnené spolupracovať s iránskymi orgánmi, aby sa v krajine zvýšila informovanosť verejnosti o samotnej EÚ, čím sa vyhne nedorozumeniam a dosiahne stále intenzívnejšia spolupráca medzi EÚ a Iránom. Zriadenie delegácie EÚ v Teheráne uľahčí spoluprácu medzi EÚ a Iránom v oblastiach obchodu, vzdelávania, kultúry, ľudských práv a environmentálnej udržateľnosti a výrazne prispeje k naplneniu očakávaní oboch strán.

Irán a Európa ako celok majú bohatú spoločnú históriu, ale aj jednotlivé členské štáty EU majú s Iránom špecifické vzťahy. Za členskú krajinu EU s najstabilnejšími vzťahmi s Iránom môžeme považovať Nemecko, historicky Veľkú Britániu ale určite sem patrí aj bývalé Československo a jeho nástupnícke krajiny Česko a Slovensko. Základ týchto vzťahov sa teraz, po zrušení sankcií bude javiť ako kľúčový, čo sa týka dôvery Iránu.

EÚ je piaty najdôležitejší obchodný partner Iránu. Obrat vzájomného obchodu medzi EÚ a Iránom dosiahol hodnotu 13,7 mld. EUR za prvých 10 mesiacov roka 2016, ide o nárast o 78% oproti sledovanému obdobiu pred rokom, na základe zverejnených štatistík agentúry Eurostat.¹⁰⁴ Štáty Blízkeho východu by sme mohli v istom slozmysle politicky považovať za susedov Európskej únie. Udalosti v tejto časti sveta do značnej miery ovplyvňuje aj dianie na starom kontinente a to z dôvodu historických vzťahov, ekonomického prepojenia a celkom iste aj z dôvodu, že mnoho obyvateľov EU tvoria občania pôvodom z krajín Blízkeho východu. Otázka Blízkeho východu sa preto môže javiť citlivou a každá udalosť je pozorne sledovaná. Táto prepojenosť sa ukazuje práve v posledných rokoch kedy v dôsledku nestability v niektorých krajinách regiónu začali do Európy prúdiť tisíce migrantov, čo spôsobilo radikalizáciu aj naprieč celou EU. Irán môžeme považovať za stabilnú krajinu v porovnaní s niektorými jeho susedmi. Je v záujme všetkých krajín EU podporovať Irán v ekonomickom rozvoji. Európska únia zastávala významné miesto pri dojednávaní JCPOA, čo môže v najbližšom čase zohrať významnú rolu pri prípadných investíciách európskych firiem v Iráne. Pripomeňme, že pred nástupom Ahmadínedžáda a radikalizácie iránskeho jadrového programu prebiehali medzi EU a Iránom rokovania a Dohode o obchode a spolupráci, ktorá by nahradila Dohody o partnerstve a spolupráci a takáto dohoda by sa znovu mala dostať medzi prioritami, ktoré by mali byť dosiahnuté v strednodobom horizonte. Dohoda o ochrane investícií by mohla

¹⁰⁴ European Commission. Directorate General for Trade. European Union, Trade in goods with Iran. [online]. 2017 [Citované 2.3.2017]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578005/EXPO_IDA\(2016\)578005_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578005/EXPO_IDA(2016)578005_EN.pdf)>.

byť ďalším inštrumentom, ktorý by posilnil vzájomné vzťahy, priniesla by právnu úpravu obchodu s Iránom, čím by EU ešte viac posilnila svoju pozíciu dôveryhodného obchodného partnera. Pre Irán bude dôležitá podpora krajín EU pri snahe vstúpiť do WTO. Tento krok sa javí prirodzeným v súčasnom vývoji iránskej ekonomiky.

Záver

Irán je najväčšou rozvíjajúcou sa ekonomikou na svete. Je to krajina s obrovským investičným a geopolitickým potenciálom. Roky strávené v medzinárodnej izolácii prirodzene zanechali stopy na iránskom hospodárstve, ale v súčasnosti môžeme povedať, že Irán je v pozícii, keď si svojich obchodných partnerov môže vybrať a nemusí obchodovať s hocikým. Dávne hriechy minulosti vo vzťahoch s niektorými štátmi môžu ovplyvniť aj ochotu Iránu uzatvárať s nimi obchodné partnerstvá.

Hlavným cieľom práce bolo potvrdiť, alebo vyvrátiť hypotézu, že zrušenie medzinárodných sankcií, ktoré boli uvalené na Irán malo značne pozitívny vplyv na iránsku ekonomiku. Predovšetkým musíme povedať, že počiatočné nadšenie z uzavretia JCPOA do istej miery vyprchalo. Mohlo to byť spôsobené aj rôznymi politickými zmenami, napr. v USA. Prostredníctvom analýz dostupných informácií o súčasných makroekonomických veličinách sme konštatovali, že síce zrušenie sankcií ovplyvnilo výkonnosť iránskeho hospodárstva, na druhej strane očakávali sa omnoho pozitívnejšie dopady. Nateraz sa musí Irán uspokojiť s faktom, že patrí medzi najrýchlejšie rastúce ekonomiky nielen v Ázii, ale aj v celosvetovom meradle. Irán má ale veľmi veľa domácich úloh vo svojom hospodárstve a ekonomickom prostredí. Spomaľovacími faktormi jeho ekonomiky sú predovšetkým ešte stále pomerne vysoká inflácia, nezamestnanosť, ktorá súvisí aj s neschopnosťou umiestniť vysokoškolsky vzdelaných ľudí na pracovný trh. Ďalším faktorom je korupcia, ktorá zdá sa bude pretrvávajúť, zvlášť teraz, keď sa zahraničné delegácie v Iráne striedajú ako na bežiacom páse. To najdôležitejšie, čo bráni iránskej ekonomike v rozlete je však nepostačujúca infraštruktúra. Obrovská krajina má výnimočný potenciál vo svojej strategickej polohe a v obrovskom domácom trhu. Toto by mal byť základ, na ktorom budú vybudované piliere hospodárstva. Perspektíva tkvie aj v mladom obyvateľstve a v diverzifikácii ekonomiky, ktorej paradoxne dodali impulz medzinárodné sankcie. Obdobie sankcií nebolo vo všeobecnosti naklonené rozvoju akýchkoľvek bilaterálnych vzťahov s Iránom, avšak tieto dostávajú v poslednom období impulzy vo forme oficiálnych návštev ako aj rôznych ekonomických a podnikateľských misií. Prepojenie medzi obchodom a politikou je veľmi tesné. Preto aj ekonomické zmeny v Iráne majú vplyv napríklad aj na stabilitu v regióne Blízkeho východu a prejavujú sa aj v jeho zahraničnej politike vo vzťahoch k vonkajšiemu svetu, predovšetkým má Irán ambíciu zaujať postavenie regionálneho hegemóna, proti čomu sa stavia odveký rival Saudská Arábia. Druhou hypotézou, ktorú sme si stanovili bolo, že či

Irán po zrušení sankcií posilnil svoje postavenie v medzinárodných vzťahoch. Zaiste, nateraz to už nie je krajina, ktorá by smerovala k výrobe jadrovej bomby a preto došlo prirodzene k otepleniu vo vzťahoch s EÚ, USA a s Ruskom. Vnútropolitický vývoj v USA bude mať vplyv aj na dodržiavanie JCPOA, objavujú sa správy, že USA chcú odstúpiť od tejto zmluvy, preto bude teraz aj pre Irán dôležité dodržať svoje záväzky vyplývajúce z tejto zmluvy, aby nedošlo k eskalácii napätia na Blízkom východe.

Irán a perzská kultúra mali veľký vplyv na svetovú históriu. Myšlienkové prúdy sa odtiaľ často prelievali aj do ostatných častí sveta. V rôznych etapách svojho vývoja Irán predstavoval ríšu ducha a itom slovazmysle túto funkciu plní dodnes – spoločná kultúra tejto krajiny spája etnicky aj jazykovo pestré národy. Na Blízkom východe a nakoniec aj v celom svete je Irán dnes pripravený zohrať väčšiu rolu, ako tomu bolo v posledných desaťročiach. Dokáže ale Irán tieto očakávania naplniť? Pochybnosti umocňuje aj neistota, či medzinárodné spoločenstvo umožní Iránu systematicky posilňovať svoju pozíciu a či sú súčasné politické elity schopné zhostiť sa tejto úlohy.

V období najväčšieho rozmachu sa stal Irán vplyvnou krajinou, práve vďaka podpore a investovaniu do vzdelanosti obyvateľstva. Celá generácia asi navzdelanejších ľudí, akí v Iráne žili prežila značnú časť svojho života v atmosfére zastrášovania a potlačovania ľudských práv. Na medzinárodnej scéne sa Irán ponoril do viac ako 20 rokov trvajúcej izolácie. Teraz sa krajina nadychuje smerom k svetlým zajtrajškom. Od roku 1979 čelil Irán západným predstavám o podobách civilizácie a odolal ja za cenu dlhoročnej medzinárodnej izolácie. Má Irán ešte čo ponúknuť? Má a tiež by mal.

Irán je na ceste a tá cesta bude ešte veľmi dlhá. Krajina má pred sebou mnohé úlohy týkajúce sa predovšetkým ekonomiky, ale aj politiky alebo ľudských práv. Pred Iránom stojí obdobie uvoľňovania sankcií a vstup do medzinárodného obchodu. Zavedenie ekonomických reforiem nie je jednoduchá vec, obzvlášť pokiaľ v krajine existujú konzervativistické názory proti liberalizácii iránskej ekonomiky. Dnes je ťažké odhadnúť aký dopad bude mať zrušenie sankcií na iránsku spoločnosť. Irán musí presvedčiť svet, že je stabilným obchodným partnerom.

Zoznam použitej literatúry

- [1] 3 Possible Paths for Iran-US Relations. [online]. 24.8. 2016. [Citované. 3.3.2017]. Dostupné na internete: <<http://thediplomat.com/2016/08/3-possible-paths-for-iran-us-relations/>>.
- [2] Ahmadinejad Claims Progress In Iranian Nuclear Program. [online]. 2009 [Citované 10. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/04/09/AR2009040904220.html>>.
- [3] Airbus signs Iran deal for 118 planes worth \$27 billion.[online]. 28.1.2016. [Citované 17.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.reuters.com/article/us-iran-europe-airbus-idUSKCN0V62D6>>.
- [4] Airbus secures Iran Air deal with list price of \$18 billion..[online]. 22.12.2016. [Citované 17.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-4058652/Airbus-finalizes-deal-Iran-100-planes.html>>.
- [5] Airline Economics. Iran minimising Risk and maximising opportunity. [online]. 2016. [Citované 15.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:X-xXzJq-jAsJ:www.iba.aero/wp-content/uploads/2016/11/76-81-IBA-IRAN-ilovepdf-compressed.pdf+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=sk>>.
- [6] AXWORTHY, M. 2014. *Dějiny Íránu*. 2.vyd. Nakladatelství Lidové noviny, 2014. 320 s. ISBN 978-80-7422-352-5.
- [7] A year on, Iran's nuclear deal is helping its economy, but not as much as some hoped. [online]. 2016. [Citované. 27.1.2017]. Dostupné na internete: < <https://qz.com/729036/a-year-on-irans-nuclear-deal-is-helping-its-economy-but-not-as-much-as-some-hoped/>>.
- [8] BARZOOBANDI, S. Iran`s Economy and Energy: Back in Business? In: Iran After the Deal: The Road Ahead. Miláno: ISPI, 2015 128 s. ISBN 978-88-98014-88-0
- [9] BASSIRI TABRIZI, A. The Nuclear Deal: Exploiting Its Potential. In: Iran After the Deal: The Road Ahead. Miláno: ISPI, 2015 128 s. ISBN 978-88-98014-88-0
- [10] Bóry, J. Osobná komunikácia. 25.3.2016
- [11] BRUNO, G. Iran's Nuclear Program. In: Council of Foreign Relations [online]. 2010. [Citované: 9. 12. 2016]. Dostupné na internete: < <http://www.cfr.org/iran/irans-nuclear-program/p16811>>.
- [12] BP. Statistical Review of World Energy. [online]. 2016. [Citované: 9. 1. 2017]. Dostupné na internete: <<https://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/statistical-review-2016/bp-statistical-review-of-world-energy-2016-full-report.pdf>>.

- [13] DANIEL, E. 2012. *The history of Iran*. 2. vyd. Santa Barbara: ABC-CLIO, LLC, 2012. 332 s. ISBN 978-0-313-37509-5
- [14] Amir-Mokri, C. – Biglari, H. (2015). A Windfall for Iran? The End of Sanctions and the Iranian Economy. [Electronic resource]. In. Foreign Affairs. Accessed mode: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2015-10-20/windfall-iran>>.
- [15] ČECH, Ľ. 2015. *Selected Questions of Solving the Iranian Economy after Lifting the International Sanctions*. In: Zborník z 2. medzinárodnej konferencie – Actual Economy - Local Solution for Global Challenges. Praha, 2015. 309 s.
- [16] European Commission. Directorate General for Trade. European Union, Trade in goods with Iran. [online]. 2017 [Citované 2.3.2017]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578005/EXPO_IDA\(2016\)578005_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578005/EXPO_IDA(2016)578005_EN.pdf)>.
- [17] European Commission. List of air carriers which are banned from operating within the Union, with exceptions. . [online]. 2016. [Citované 16.2.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/transport/sites/transport/files/modes/air/safety/air-ban/doc/list_en.pdf>.
- [18] European External Action Service. Information Note on the EU sanctions to be lifted under the Joint Comprehensive Plan of Action. 2016. [online]. [Citované 12. 12. 2016]. Dostupné na internete: <http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/iran_implementation/information_note_eu_sanctions_jcpoa_en.pdf>.
- [19] EU Squeezes Iran With New Oil Sanctions. 2012. [online]. [Citované 13. 12. 2017]. Dostupné na internete: <<http://www.npr.org/2012/01/23/145654725/eu-squeezes-iran-with-new-oil-sanctions>>.
- [20] Explainer: The Iran nuclear deal. 2015. [online]. [Citované 14. 12. 2016]. Dostupné na internete: <http://www.ecfr.eu/article/iran_explainer3070>.
- [21] Fading hope. [online]. 2015 [Citované 28.3.2016]. Dostupné na internete: <<http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21645738-foreign-businesses-are-looking-beyond-falling-oil-prices-and-limping>>.
- [22] Guest Post: The Joint Comprehensive Plan of Action Regarding Iran's Nuclear Program. 2015. [online]. [Citované 14. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<http://opiniojuris.org/2015/07/15/guest-post-the-joint-comprehensive-plan-of-action-regarding-irans-nuclear-program/>>.
- [23] Howard, R. (2007). *Iran Oil*. I.B. Tauris & Co. Ltd. 2007. 272 s. ISBN-13: 978-1845112493.
- [24] Charta OSN. 1945.

- [25] IHS Automotive Light Vehicle Sales Forecast, December [online]. 2015. [Citované 20.3.2017] Dostupné na internete: <<https://www.ihs.com/products/automotive-light-vehicle-sales-forecasts.html>>.
- [26] Iran Air takes delivery of its first of 100 Airbus aircraft. [online]. 17.1.2017. [Citované 18.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.airbus.com/presscentre/pressreleases/press-release-detail/detail/iran-air-takes-delivery-of-its-first-of-100-airbus-aircraft/>>.
- [27] Iran's Budget Deficit: \$7b in 9 Months. [online]. 2017. [Citované. 23.1.2017]. Dostupné na internete: <<https://financialtribune.com/articles/economy-domestic-economy/59874/iran-s-budget-deficit-7b-in-9-months>>.
- [28] Iran`economy by the numbers. [online]. 2015. [Citované. 27.1.2016]. Dostupné na internete: <<http://www.reuters.com/article/us-iran-europe-airbus-idUSKCN0V62D6>>.
- [29] Iran seals \$17 billion Boeing deal, close to Airbus order [online]. 11.1.2016. [Citované 18.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.reuters.com/article/us-iran-boeing-deals-idUSKBN1400ZS>>.
- [30] Iran Close to Airbus Deal, to Get First Jets in 2017. [online]. 11.1.2016. [Citované 18.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://fortune.com/2016/12/11/iran-2017-airbus-deal/>>.
- [31] Iran and Russia Seek Closer Economic Ties // Gulf States News [online]. 2014. Electronic Resource. In: Intervju s rosijskim ekspertom po Iranu. Institut vostokovedenija RAN. Moskva. [Citované 28.3.2016]. Dostupné na internete: <<http://archive.crossborderinformation.com/Article/Iran+and+Russia+seek+closer+economic+ties.aspx?date=20141002#>>.
- [32] IRAN: FERTILE LANDSCAPE FOR INVESTMENT? [online]. 2013 [Citované 17.3.2016]. Dostupné na: <<https://www.gfmag.com/magazine/may-2014/fertile-landscape-investment>>.
- [33] Iran has ambitious plans to rejoin the aviation community; being just another player is not the goal [online]. 20. 1. 2016 [Citované 20.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.airlineleader.com/categories/regions/iran-has-ambitious-plans-to-rejoin-the-aviation-community-being-just-another-player-is-not-the-goal-270812>>.
- [34] IMF. *Economic Diversification in Oil-Exporting Arab Countries*. [online]. 2016 [Citované. 20.1.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2016/042916.pdf>>.
- [35] International Sanctions on Iran. [online]. 2015 [Citované 12. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<http://www.cfr.org/iran/international-sanctions-iran/p20258>>.
- [36] Iran's Ministry of Petroleum; SVB Energy International. Iran Upstream Oil and Gas Report. [online]. 2016. [Citované 9.2.2017]. <Dostupné na internete: https://www.files.ethz.ch/isn/195141/Iran_Energy_Policy.pdf>.
- [37] Iran: Overview. U.S. Energy Information Administration [online]. 2015 [Citované 4.2.2017]. Dostupné na: <<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=ir>>.

- [38] Iran's supreme leader gives tentative approval to nuclear deal. [online]. 2015 [Citované 11. 12. 2015]. Dostupné na internete: <<https://www.theguardian.com/world/2015/oct/21/iran-supreme-leader-tentative-approval-nuclear-deal>>
- [39] Iran: Unemployment Rate Reaches 12.7% + Youth Unemployment Rate Crosses 30%. [online]. 28.12.2016. [Citované 1.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.ncr-iran.org/en/news/society/21799-iran-unemployment-rate-reaches-12-7-youth-unemployment-rate-crosses-30>>.
- [40] The oil exchange. Iran. [online]. 2015 [Citované 4.2.2017]. Dostupné na internete:<<https://theoilexchange.wordpress.com/country-profiles/iran/>>.
- [41] Iran Central Banker Says He's Undoing Ahmadinejad Policy [online]. 14 October 2013. [Citované 3.2.2017]. Dostupné na internete :<<http://www.bloomberg.com/news/2013-10-13/iran-central-banker-says-he-s-undoing-ahmadinejad-policy.html>>.
- [42] Iran's frozen funds: how much is really there and how will they be used? [online]. 2015 [Citované 1.2.2017]. Dostupné na internete :<<http://theconversation.com/irans-frozen-funds-how-much-is-really-there-and-how-will-they-be-used-45913>>.
- [43] Iran's Nuclear Program. [online]. 2015 [Citované 10. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<http://iranprimer.usip.org/resource/irans-nuclear-program>>
- [44] Iranian population educated, urbanized and young: Census. [online]. 2012. [citované 18.1.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.hurriyetdailynews.com/iranian-population-educated-urbanized-and-young-census.aspx?pageID=238&nid=26635>>.
- [45] Irán pomôže slovenskej ekonomike. [online]. 20. 1. 2016 [Citované 20.2.2017]. Dostupné na: <<http://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/380518-iran-pomoze-slovenskej-ekonomike/>>.
- [46] Iran Reaches Lease Financing Deal For 77 Boeing, Airbus Planes. [online]. 17.2.2017. [Citované 20.2.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.forbes.com/sites/dominicdudley/2017/02/17/iran-lease-finance-boeing-airbus/#4f3952194dfd>>.
- [47] Iran says Russia to begin building two nuclear plant units next week. [online]. 11.12.2016 [Citované 2.3.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.reuters.com/article/us-iran-nuclear-russia-idUSKBN0U51RN20151222>>.
- [48] Irán: Zahraniční obchod a investice. [online]. [Citované 2.3.2017]. Dostupné na: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/iran-zahranicni-obchod-a-investice-19401.html>>.
- [49] Jakobsen, S. *Zrušenie iránskych sankcií – dôvod na radosť alebo obavy*. 2015 In.SvetEkonomov.eu. Accessed mode: <<http://www.svetekonomov.eu/zrusenie-iranskych-sankcii-dovod-na-radost-alebo-na-obavy/>>.

- [50] Johnson, K. *The Next Iranian Revolution*. In: *Foreign Policy*. 2015. Dostupné na internete: <<http://foreignpolicy.com/2015/06/25/the-next-iranian-revolution-oil-gas-opee-eu-sanctions/>>.
- [51] KONČEK, B. *Možnosti a limity rastu Iránskej islamskej republiky po zrušení sankcií*. 2016. Práca ŠVOČ. Bratislava. Ekonomická univerzita.
- [52] KALANTARI, H. Iran Targets 45 Oil and Gas Projects in Plan to Boost Output. [online]. 2015. Electronic Resource. In: BloombergBusiness. August 13, 2015. Dostupné na: <<http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-08-13/iran-targets-45-oil-and-gas-projects-in-plan-to-boost-production>>.
- [53] McKinsey Global Institute. *Iran: The 1 Trillion Growth Opportunity?* [online]. 2016 [Citované. 15.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://mahdi.hashemitabar.com/cms/images/Download/mckinsey-global-institute-report-on-iran-economy-english.pdf>>.
- [54] MH SR. *Obchodno-ekonomická informácia o teritóriu*. [online]. 2008. [Citované. 19.3.2017]. Dostupné na internete: <file:///C:/Users/hp/Downloads/ZIT_2008_Iran_september%20.pdf>.
- [55] Minister financií podpísal v Iráne zmluvu o zamedzení dvojitého zdanenia. [online]. 20. 1. 2016. [Citované. 27.2.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=84&NewsID=939>>.
- [56] MZV a EZ SR. *Ekonomická informácia o teritóriu. Iránska islamská republika* [online]. 2017. [Citované. 27.2.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.mzv.sk/documents/730967/620840/Ir%C3%A1n+-+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu>>.
- [57] KATZMAN, K. Iran`s Foreign and Defence Policies [online]. 2017. [Citované. 9.2.2016]. Dostupné na internete: <<https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44017.pdf>>.
- [58] NEPHEW, R. – SALEHI-ISFAHANI, D. Implications of sustained low oil prices in Iran. [online]. 2015. [Citované. 8.2.2016]. Dostupné na internete: <https://academiccommons.columbia.edu/download/fedora_content/download/ac:206476/CONTENT/Implications_of_Sustained_Low_Oil_Prices_on_Iran_July_2015.pdf>.
- [59] PARSI, R. The Middle East And The Deal: In Search of a New Balance. In: *Iran After the Deal: The Road Ahead*. Miláno: ISPI, 2015 128 s. ISBN 978-88-98014-88-0
- [60] PERTEGHELLA, A. What`s Next for Rouhani? In: *Iran After the Deal: The Road Ahead*. Miláno: ISPI, 2015 128 s. ISBN 978-88-98014-88-0
- [61] Príchod Iránu život ropným štátom ešte zhorší, ceny ropy klesnú. [online]. 2016 [Citované 21.2.2017]. Dostupné na: <<http://www.etrend.sk/ekonomika/prichod-iranu-zivot-ropnym-statom-este-zhorsi-ceny-ropy-klesnu-2.html>>.
- [62] Read Donald Trump's Speech to AIPAC. [online]. 21.6.2016 [Citované 20.3.2017]. Dostupné na internete: <<http://time.com/4267058/donald-trump-aipac-speech-transcript/>>.

[63] Race among foreign companies to return to Iran market. [online]. 2015. Electronic Resource. In: IRAN DAILY. 05 Aug 2015. Dostupné na: <<http://www.iran-daily.com/News/124004.html?catid=3&title=Race-among-foreign-companies-to-return-to-Iran-market>>.

[64] Reštriktívne opatrenia EÚ voči Iránu. [online]. [Citované 10. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<http://www.consilium.europa.eu/sk/policies/sanctions/iran/>>.

[65] SARIO. *Iránska islamská republika. Teritoriálna analýza ekonomických a obchodných príležitostí*. [online]. 2015. [Citované 20.2.2017]. Dostupné na internete: <http://www.sario.sk/sites/default/files/content/files/Teritori%C3%A1lna_anal%C3%BDza_Ir%C3%A1n_2015_fin_upr.pdf>.

[66] Slovenská podnikateľská misia do Iránu. [online]. 2016. [Citované 27.2.2017]. Dostupné na: <<http://www.sario.sk/sk/novinky/slovenska-podnikatelska-misia-do-iranu>>.

[67] Slovenské firmy zarobia v Iráne milióny. [online]. 2016 [Citované 20.3.2016]. Dostupné na: <<http://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/380811-slovenske-firmy-zarobia-v-irane-miliony-eur/>>.

[68] SQUASSONI, S. *Iran's Nuclear Program: Recent Developments*. In: Congressional Research Service. Report for Congress [online]. 2006 [Citované 10. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<https://www.fas.org/sgp/crs/nuke/RS21592.pdf>>.

[69] The green movement. [online]. 2010. [Citované 11. 12. 2016]. Dostupné na internete: <<http://iranprimer.usip.org/resource/green-movement>>.

[70] The Challenges to the NPT from Iran – and how to Cope with them in a Peace- and Security-compatible Way. 2006. [online]. [Citované 14. 12. 2016]. Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/hearings/20060914/sede/kubbig_en.pdf>.

[71] The new power couple: Russia and Iran in the Middle East. [online]. 13.9.2016 [Citované 1.3.2017]. Dostupné na internete: <http://www.ecfr.eu/publications/summary/iran_and_russia_middle_east_power_couple_7113>.

[72] The oil exchange. Iran. [online]. 2015 [Citované. 4.2.2017]. Dostupné na internete:<<https://theoilexchange.wordpress.com/country-profiles/iran/>>.

[73] Tůma, M. *Dohoda s Iránem: úspěch, nebo historická chyba?* 2015 In. Mezinárodní politika. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2015. Dostupné na internete: <<http://www.iir.cz/article/dohoda-s-iranem-uspech-nebo-historicka-chyba#>>.

[74] Use smart sanctions, not diplomatic isolation, to promote human rights in Iran. [online]. 2012 [Citované 11. 12. 2017]. Dostupné na internete: <<http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/20121126IPR56462/use-smart-sanctions-not-diplomatic-isolation-to-promote-human-rights-in-iran>>.

[75] What lifting Iran sanctions means for world markets [online]. 2016. [Citované. 19.1.2017]. Dostupné na: <http://www.bbc.com/news/business-35317159>.

[76] Will new 5-yr Plan solve Iran`s Economic Problems? [online]. 2017. [Citované. 3.2.2017]. Dostupné na internete: <http://www.iran-bn.com/2016/06/13/will-new-5-yr-plan-solve-irans-economic-problems/>.

[77] World Bank Data. Upper Middle Income. [online]. 2016 [Citované. 19.1.2017]. Dostupné na internete: <http://data.worldbank.org/country/upper-middle-income>.

[78] World Integrated Trade System. [online]. 2015 [Citované 18.3.2017]. Dostupné na internete: <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SVK/StartYear/2010/EndYear/2014/TradeFlow/Export/Partner/IRN/Indicator/XPRT-TRD-VL>.

[79] World Integrated Trade System [online]. 2015 [Citované 18.3.2017]. Dostupné na internete: <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SVK/StartYear/2010/EndYear/2014/TradeFlow/Import/Partner/IRN/Indicator/MPRT-TRD-VL>.